Dolors Monserdà i el seu temps

PEN català

Aquesta edició ha comptat amb el suport de:

Ajuntament de Barcelona · Barcelona Cultura

Institució de les Lletres Catalanes

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© de l'edició: PEN Català
© del text: Marta Pessarrodona
© del text: M. Carme Mas

Primera edició: gener de 2021
Disseny i maquetació: questions.cat
Edita: PEN Català
Canuda, 6, 5è · 08002 Barcelona
Tel. 93 318 32 98
pen@pencatala.cat
pencatala.cat
@PENCatala

ÍNDEX

Dolors Monserdà, ahir i avui
Marta Pessarrodona 4

Dolors Monserdà, escriptora total
M. Carme Mas 10

Cronologia 33

Bibliografia 85

Prem el número de pàgina de l'índex per accedir al contingut.

DOLORS MONSERDÀ, AHIR I AVUI

Marta Pessarrodona

Al 2019 s'esqueia el centenari del traspàs de qui segurament és la primera novel·lista en llengua catalana, de la mateixa manera que, en la cultura anglosaxona el lloc l'ocupa una Aphra Behn (1640—1689). Un centenari que va empènyer les institucions nostrades a convocar l'«Any Dolors Monserdà» que, diria, encara no s'ha acabat ara, com ho prova aquesta publicació, per exemple. També, per cultura general, qualsevol persona sap que abans de Pompeu Fabra, Catalunya va tenir gramàtics i fins i tot diccionaris, però no hi ha dubte que la publicació al 1932 del *Diccionari General de la Llengua Catalana* regeix encara ara el nostre present i destí pel que fa a la llengua i a la nostra cultura. Excursos que ens permeten, pensem, entrar en matèria.

TORNAR A L'ÍNDEX

¿Qui era Dolors Monserdà i com va ser el seu temps? Amb la preocupació, com sempre, per la lectora corrent (genèric intencionat) tant com el Dr. Johnson i la seva acòlita Virginia Woolf, la definiríem com una catalana nascuda en el si de la menestralia il·lustrada —i tenim tots els indicis per creure que existia aquella menestralia a la Barcelona del Nou-cents—, quan va posar-se a escriure amb ambició literària no la contemplava res, ni familiarment ni social. Isabel de Villena (1430-1490), sens dubte la primera escriptora en llengua catalana, quedava molt lluny i ben poc assequible.

De tota manera, una anècdota, encara que literària, com va ser l'«Oda», dita popularment «Oda a la Pàtria», de Bonaventura Carles Aribau, suposava una certa contemporaneïtat. Però si és veritat que a qualsevol persona, ella mateixa, li resulta difícil veure la bellesa d'allò que fan els seus contemporanis, cal recordar que Monserdà va néixer el mateix any, 1845, que el qui coronaríen com el Poeta de Catalunya, Jacint Verdaguer. Una coincidència vital que no és insòlita en la cronologia personal de l'autora. Pensem, també que quan es ressuscitaven a Barcelona els Jocs Florals de la tolosana Clemència Isaura, el 1859, la barcelonina filla del relligador de llibres tenia catorze anys. No és rar, doncs, que els primers passos (o seria millor dir balbuceigs) literaris de l'autora fossin en el terreny de la poesia i en llengua castellana. Una història —començar a escriure en llengua castellana— que es repetiria, pel cap baix, fins als escriptors en llengua catalana nascuts després de 1975.

TORNAR A L'ÍNDEX

De la poesia a la prosa i, més concretament, a la novel·la, Monserdà, com els seus col·legues, no tenia pràcticament on mirar quan ho feia a casa. En d'altres àmbits, unes Brontës podien mirar no sols cap a Aphra Behn, sinó també cap a una Jane Austen i, fins i tot, una Mary Wollstonecraft, per exemple. De tota manera, una desgràcia com va ser la Bomba del Liceu el 1893, un fet que va trasbalsar tota la societat catalana, va coincidir amb què una menestrala d'origen com era ella, fos ja una dona casada i burgesa pel seu enllaç amb un argenter —superades les penalitats de la mort prematura del seu pare i els conseqüents destrets econòmics que aquell traspàs va suposar— i es trobés a la platea

del Gran Teatre del Liceu en aquella fatídica nit d'un any que, per a Monserdà, seria de dol i dansa, per dir-ho carnerianament, perquè es va inaugurar com a novel·lista amb *La Montserrat*. Com ja hem apuntat, la cronologia personal de Monserdà és sorprenent. Deturant-nos, però, en aquesta primera novel·la seva, ens adonem que mentre el qui seria nomenat Poeta Nacional de Catalunya, el prevere Jacint Verdaguer, se servia de la Patrona de Catalunya per escriure un virolai, «Rosa d'abril», ella també li retia homenatge encara que en prosa i inaugurant uns subtítols més que eloqüents: «Novel·la de costums del nostre temps». Allà a London, que cantaria una cupletista, Elizabeth Gaskell havia publicat al 1848 la novel·la *Mary Barton*, amb un subtítol prou eloqüent, també «*A Tale of Manchester Life*»! Cal recordar que la Revolució Industrial victoriana arribaria més tard als «Manchesters» nostrats que, per a alguns, és o Sabadell o Terrassa o, mirant el mar, Mataró o Canet o la Barcelona de *La fabricanta* monserdiana.

TORNAR A L'ÍNDEX

En qualsevol cas, Monserdà tan barcelonina com Mercè Rodoreda o Maria Aurèlia Capmany o Montserrat Roig, repetiria, el 1900, l'experiència novel·lística amb *La família Asparó*, «*Novel·la de costums del nostre temps*» sense oblidar ni la poesia (una assídua als Jocs Florals), ni el teatre, ni el que en diem periodisme. Amb el pseudònim literari de «Dolors Monserdà de Macià». De tota manera, quan va ser tan vídua prematura, com ho van ser des de la Reina Victòria a les líders sufragistes britàniques, va caure el pseudònim literari i va signar sovint «Dolors Monserdà» a seques! Som al 1904 any en què publica la seva tercera novel·la ja

industrialitzada, o revolucionària, si volem: *La fabricanta. Novela de costums barceloninas.* Epítom de novel·la urbana (i industrial d'una indústria que no passa pel Vallès, ans per la costa. Inclosa Barcelona.

Publica *La fabricanta* quan ja apareixien lliuraments de l'epítom de la novel·lística ruralista, *Solitud*, d'una hisendada empordanesa, Caterina Albert, ja emmascarada, com Mary Ann Evans, sota pseudònim mascle, «Víctor Català». Una novel·la que, en format llibre, apareixeria a l'any següent, 1905.

Tot amb tot, Catalunya en aquells anys se'ns apareix més rural que no pas la Fàbrica d'Espanya. És a dir un país tan rural com catòlic, com predicava un bisbe des de la trona que havia de ser Catalunya. Monserdà, escriptora que va voler ser i ho va aconseguir una escriptora total, imaginem que va sorprendre el seu públic lector amb una novel·la rural, *La Quitèria* (1906). En canvi, la seva jove col·lega ruralista, Caterina Albert (vint-i-quatre anys de diferència), tardaria més anys en passar al bàndol urbà amb *Un film* (1926). Va fer el pas, però, i Caterina Albert la va qualificar de «preclara [cap]davantera» (en carta a Roser Matheu del 12 d'abril de 1949).

TORNAR A L'ÍNDEX

Perquè hi ha la Monserdà pionera, a part de l'escriptora: primera dona presidint els Jocs Florals de Barcelona el 1909, l'any de la Setmana Tràgica, per cert; o la ginocrítica *avant la lettre* amb *El Feminisme a Catalunya (*1907) i *Estudi feminista* (1909). Una obra, aquesta darrera, prologada pel pare Miquel d'Esplugues, el religiós que va assistir Joan Maragall en el seu llit mortuori. Una circumstància que ens sembla prou eloqüent com per veure

l'autora com una mena de Kate shakespeareana, *The Taming of the Shrew*, que en versió contemporània i catalana és un *L'amansiment de la fera*, mentre que en versió anterior era *La doma de l'arpia!* ¿Podríem parlar d'un cert triomf del feminisme?

També, bo i considerant que l'interès per Dolors Monserdà és —i segurament ha de ser— literari, no podem oblidar la seva actuació social i la seva creació, el Patronat per a les Obreres de l'Agulla (1910) i els seus escrits i conferències sobre el tema. (Anys abans el prevere al servei del Marquès de Comillas havia repartit diners de l'amo entre els pobres, no ho oblidem.) Ni tampoc podem oblidar la seva condició de mare de quatre fills, dels quals tan sols van arribar a l'edat adulta dues noies. Curiosament, noies que es van casar amb homes il·lustres, per cert, i com es pot veure a la Cronologia que incloem. Com l'emprenedora en repartir entre les filles una herència comprant el que avui és l'edifici del carrer Provença de Barcelona, on hi figura que allí hi va viure Josep Puig i Cadafalch, un dels seus gendres. Perquè ja tenia raó Virginia Woolf quan deia que la història seguia una línia totalment patriarcal. Sense voler esmenar-la, diríem que sí, que la història l'han escrita els avis, els pares, els fills... però fins ara. I gràcies a autores com Dolors Monserdà que, en un centenari luctuós ha intentat posar en evidència que és una assignatura pendent dins de la cultura catalana.

TORNAR A L'ÍNDEX

DOLORS MONSERDÀ, ESCRIPTORA TOTAL

M. Carme Mas

La commemoració de l'«Any Dolors Monserdà» ha estat una oportunitat d'apropar-nos a l'autora, silenciada durant massa temps, una dona que amb voluntat de ferro va aconseguir ser una escriptora total.

Nascuda l'any en què el govern Narváez proclamava la Constitució de 1845, mentre nord enllà Friedrich Engels publicava el seu estudi sobre la situació de la classe obrera a l'Anglaterra victoriana: *Die Lage der arbeitenden Klassen in England,* va créixer entre llibres, al cor de la Barcelona vella, al carrer de la Palla, on el seu pare, Josep Monserdà, un dels millors relligadors de Barcelona hi tenia establert el taller, i amatent a les converses de les tertúlies polítiques i literàries que animava la seva mare, Beatriu Vidal, en aquell taller que, com diu Feliu Elias, tenia «... un aire de petita acadèmia, de *rendez-vous* literari i artístic, com de cenacle d'idees....» amb assidus assistents com Abdó Terrades, Josep Anselm Clavé, Milà i Fontanals, Rubió i Ors, Coll i Vehí, Piferrer, Cortada i Sala, i Marià Aguiló, alguns d'ells lligats a moviments liberals i/o a la maçoneria.

En aquest entorn, on també van créixer els seus germans Enric —que seria un notable pintor i decorador—, i Lluïsa, la jove Dolors va ser, en primer lloc, una bona lectora, com ella mateixa explicava en una entrevista de Carlos Jordana, el 1917, a *El Di-*

TORNAR A L'ÍNDEX

luvio: «....oyendo hablar siempre de libros y teniéndolos constantemente a mi disposición, me aficioné de tal modo a la lectura que leía de todo, poesía, derecho, filosofía, ¡qué se yo!.. ¡Y era una mocosilla!» I les seves lectures, ben segur, eren les de la protagonista de «Nit de lluna», un conte amb excel·lents il·lustracions de Lluïsa Vidal, dedicat a la pintora Pepita Teixidor —publicat al número 1 de *Feminal*, el suplement d'*Ilustració Catalana* que amb tanta dedicació va dirigir Carme Karr— en què evoca les lectures de joventut, «les creacions de Shakespeare, de Goethe, de Walter Scott, de Lamartine i... prou».

L'autora considerava que els seus pares li havien procurat una bona formació. Dels seus anys escolars al col·legi de les germanes Andrions, al carrer de la Portaferrissa, en un article publicat el 1904 a *Ilustració Catalana* tot recordant les seves mestres, donya Layeta Giralt i donya Claudia Careta i Marquès, feia aquests comentaris del seu mestre de Gramàtica i Cal·ligrafia que li reprenia «lo mal caient de la lletra» i li vaticinava: «con esa mala inclinación V. nunca sabrá escribir».

TORNAR A L'ÍNDEX

La seva formació es va complementar amb l'aprenentatge del francès – un fet inusual, exòtic i fins i tot atrevit en la Barcelona de l'època, com ella mateixa comentava. La seva professora va ser madame Saint Paul, autora d'un manual per a l'ensenyament i aprenentatge d'aquesta llengua.

No és estrany, doncs, que en aquest entorn la jove Monserdà comencés a escriure els seus primers textos. Qui seria conegut com el Príncep del Poetes —que si més no ja coneixia Monserdà des de 1907, en l'acte de l'Ateneu en què s'homenatjà Blanca

de los Ríos— escrivia a la degana de les escriptores amb motiu d'agrair la tramesa del seu volum de *Poesies* (1911):

> Llegir els seus versos és sentir una mica les nostres mares: sentir en plascèvola cadència l'honestedat, la bonesa, la fragant simplicitat de Catalunya. Per mi, ademés, la seva poesia té l'encís d'ésser dels primers caients bellament catalanescs que vingueren a mes vides d'infant: La Caputxeta Catalana fou la impressió més clara i viva dels primers Jocs Florals que he vist.

De fet el poema era «La caputxa catalana», dedicat a les seves filles i presentat als Jocs Florals de Barcelona el 1897, certamen en el qual, dos anys més tard, el poeta obtindria un accèssit a la Viola d'or i argent pel poema «Elevació». Com a poeta jove, però ja força consolidat, set poemaris publicats entre els quals *Els fruits saborosos* (1906), en aquesta carta —que Sofia Esteban data el 1912—, Carner ens dóna les claus per una lectura de la poesia de Monserdà, quan l'autora havia recorregut ja bona part de la seva vida personal i literària.

TORNAR A L'ÍNDEX

Dolors Monserdà va tenir clar, des de ben jove —com també Carner— que volia escriure. Ella mateixa havia confessat en el seu *Estudi feminista* (1909) les dificultats amb què es va trobar:

> Fa apenes trenta anys que a Barcelona, sens dubte la ciutat de major vida intelectual de Catalunya, la dòna literata hi era vista amb marcada prevenció.

I en va ser conscient des del primer moment. Aquella noia, nascuda el 10 de juliol de 1845 embolcallada de llibres, per l'ofici del seu pare, Josep Monserdà, relligador establert al carrer de la Palla, i estimulada intel·lectualment per la seva mare, Beatriu

Vidal, autodidacta, bona lectora i millor conductora de les tertúlies literàries i polítiques que s'esdevenien al taller de l'infatigable marit, ja va ser advertida de «l'enveja verinosa» per la seva predecessora i bona amiga, la tarragonina Maria Josepa Massanés, al poema que li va dedicar el 1863 des de les planes d'*Eco d'Euterpe*. Perquè Massanés també en sabia de les dificultats d'escriure, les mateixes que compartia amb Carolina Coronado o Gertrudis Gómez de Avellaneda i les poetes de la seva generació que havien teixit una xarxa de suport mutu, batejada per Antonio Manzano Garías com *Hermandad Lírica*, denominació represa per Susan Kirkpatrick com a *Lyrical Sisterhood,* per la qual cosa l'anomenarem *Sororitat lírica*. No endebades, en el seu recull *Poesías,* publicat el 1841, Massanés es va veure en la necessitat de reivindicar el seu paper com a escriptora en el «Discurso preliminar» inclòs en l'obra esmentada, tal com comenta Sara Pujol:

TORNAR A L'ÍNDEX

> Imagineu-vos el coratge d'una dona que s'atreveix a reclamar, l'any 1841, una «emancipación puramente intelectual» i afegeix «en vano es negarnos la actitud para ello» i afirma «es preciso que se instruya a todas las mujeres, más no de modo que se las convierta en pedantes ergotistas» i segueix «en su gabinete vierta raudales de elocuencia sobre unas hojas que la inmortalizarán tal vez, en la sociedad olvide que su nombre está impreso al frente de aquellas obras»; i encara més, afirma de manera imperativa «déjese de tener por imposible y condenar el que la mujer presente a la luz pública los frutos de sus estudiosas tareas» i per tranquil·litzar el possible lector suspicaç diu «tampoco teman que la instrucción en el bello sexo redunde en contra de sus ocupaciones domésticas».

Tanmateix, Monserdà era més narradora que poeta i sembla que va escriure abans prosa que poesia. Segons Maria Domènech en la semblança de Monserdà publicada a *D'Ací D'Allà* l'abril de 1919, la narració «Gabriela», publicada a *El Figurín Artístico* el 1882, havia estat escrita de molt jove, als dotze anys, cosa que la situaria cap al 1857, època en què estudiava al col·legi de les germanes Andrions, on ella mateixa confessava que es distreia sovint escrivint textos propis.

Les primeres publicacions, certament, van ser poesies escrites en castellà, publicades a la revista *Eco de Euterpe* que dirigia Josep Anselm Clavé —un dels assidus contertulians del relligador Monserdà. En la línia de les poetes predecessores —les de la *Sororitat Lírica*— els seus poemes eren dedicats a persones com el mateix Clavé, Massanés, la seva mare, els seus germans, a amistats com Encarnación Sáenz de Broto o Tomasa Martínez de Pérez de Biel. I, com malauradament també era habitual, poemes *in memoriam*, de criatures o joves morts prematurament com els fills de Clavé, Conrad i Enriqueta o Amparo Planas, filla d'Enriqueta Tresserra; persones traspassades com el pintor Eduardo Rosales o Julián Romea.

TORNAR A L'ÍNDEX

Precisament, parlant de Julián Romea, trobarem Monserdà vinculada al teatre que porta el seu nom. També en l'àmbit de la creació teatral li hem de reconèixer una tasca pionera tot i que escassa. En el registre d'estrenes al Teatre Romea entre 1870 i 1879, no hi figura explícitament cap altra autora. El crític Josep Yxart en el seu estudi *Teatre català. Ensaig historich-critich*, del 1879, tampoc no n'esmenta cap en el catàleg de les principals obres repre-

sentades. I, tanmateix, Monserdà en va estrenar dues: *Sembrad y cogeréis*, el 1874, obra que, segons la dedicatòria de l'autora a la primera actriu, Virginia Pérez, «la primera que ha compuesto mi pobre ingenio, se escribió para V. fiando su éxito a sus eminentes facultades artísticas». De fet, sembla que l'autora havia sotmès el text a la consideració de Joaquim García Parreño, actor, director i autor teatral que entre els anys 1869-1879 va actuar al Teatre Català Romea, del qual n'era director d'escena. Es conserva una carta seva a Monserdà, sense datar (circa 1873), en què li comenta que «deben aligerarse las escenas en general; me gusta el plan, la marcha, verificación y desenlace, y no dudo que aligerada puede representarse con buen éxito». És molt probable que es fessin aquests arranjaments suggerits per García Parreño i en funció de la primera actriu. El manuscrit 121, procedent de l'arxiu Romea, signat l'11 de gener de 1873, conservat a la Biblioteca de l'Institut del Teatre, així ho acreditaria, com també la participació de García Parreño en la representació.

TORNAR A L'ÍNDEX

Dos anys més tard, ja en català, al mateix Romea es va estrenar *Teresa o un jorn de prova.* Obra, en vers, com l'anterior, tracta el tema de la protecció successòria i la transmissió i consolidació del patrimoni. Reivindica l'estat de la dona, en aquest cas vídua, capaç de tirar endavant la hisenda familiar i, en el personatge de Teresa, d'afrontar els deutes i la mala gestió del marit, que havia malmès el patrimoni en el joc, i fer-lo prosperar per oferir al seu fill una herència digna. *Teresa* és un dels personatges de dones fortes, independents i voluntarioses de l'univers monserdià. Es va representar el 1876 i es va publicar a *Lo Gay Saber* entre 1880-1881. No cons-

ta cap altra representació, però cal dir que, donat el cas, l'autora volia canviar el final. Entre els seus papers a l'Arxiu Nacional de Catalunya hi ha un sobre, sense data, amb aquesta anotació:

> Primitiu final de la comèdia catalana *Teresa o un jorn de prova*, que es lo que crec que ha de tenir per mes de la Revista *El Gay Saber* en tinga una més romàntica i per lo tant menys apropiada. En la representació me sembla que li cal aquesta.

Per diferents circumstàncies, especialment familiars, va deixar el món de l'escena. Molts anys després, el 1913, ja vídua de feia anys, va escriure *Amor mana,* obra publicada pòstumament i que no ha estat mai representada.

L'any següent a la representació de *Teresa o un jorn de prova* el 1877, la pèrdua de la seva filla de cinc anys, Encarnació, va ser un cop duríssim per a l'autora. «La muerte de la menor de mis hijas me lanzó con febril excitación a las tareas literarias en 1877», comentava a Josefina Pujol de Collado, en una carta transcrita per Roser Matheu, escrita cap al 1889. «La moda de los Certámenes, entonces en un período álgido en Cataluña me halagó, vi un camino para abrirme paso independientemente...» confessava, encara, Monserdà. Participar compulsivament als Jocs florals i Certàmens poètics arreu dels Països Catalans va ser una vàlvula d'escapament al seu dolor. Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, Badalona, Sant Feliu de Guíxols, Granollers, Arenys de Mar, Sant Cugat, Valls, València, Ciutat de Mallorca, Perpinyà, Banyuls de la Marenda.... van ser escenaris dels seus guardons.

De 1877 amb el poema «Ma corona», dedicat a la mort de la filla, fins a 1892 amb «Lo sentiment de la pàtria», premiada als

TORNAR A L'ÍNDEX

Jocs florals de Barcelona, es van escolar quinze anys en què es comptabilitzen cinquanta-cinc poemes premiats, sense acabar d'aconseguir el mestratge en Gai Saber. Tanmateix, per a l'autora, «el número de poesías premiadas no significa para mi la cifra de mis triunfos literarios sino triunfo de una fuerza de voluntad que a mi misma me parece increíble», una força que Monserdà va demostrar en totes les facetes de la seva vida personal i literària. La majoria d'aquests poemes van ser inclosos al recull *Poesies catalanes*, de 1888, amb una certa consciència de tancar una etapa.

Onze anys més tard, el 1909, Dolors Monserdà va ser la primera dona a presidir els Jocs Florals de Barcelona, cinquanta-un anys d'ençà la seva restauració, un fet important en la difícil trajectòria de les dones en l'àmbit literari i, per a ella, no deixava de ser un cert reconeixement. (No hi va haver cap altra presidenta fins al cap de vuit anys, la seva amiga Caterina Albert, el 1917).

TORNAR A L'ÍNDEX

En el seu discurs, Monserdà va retre emotiu tribut d'homenatge a les poetes —ja traspassades— que la precediren, com Rosa Anaïs de Roumanille, Pilar Maspons, coneguda amb el pseudònim de «Maria de Bell-lloch», Victòria Penya d'Amer, Isabel de Villamartin i, de manera molt especial, a la seva mentora Maria Josepa Massanés, amb records personals que vinculaven el desvetllament de la seva sensibilitat poètica amb la descoberta dels Jocs Florals i el paper de la dona escriptora. Del passat, al present. El seu reconeixement vers les dones contemporànies que conreaven la literatura, la música i les arts plàstiques. Va articular el discurs al voltant del paper de la dona en allò que ella anomenava «la transcendental

cooperació de la dona en l'exuberant florida de les nostres lletres», és a dir, la seva contribució a la Renaixença.

Tampoc no podia faltar un elogi incondicional als Jocs Florals de Barcelona en la tasca de recuperació nacional. Aquell any, seguint la tradició, es va nomenar reina de la festa. L'honor va recaure en Louise Goldmann, vídua de Johannes Fastenrath, que havia mort el 1908, en memòria del qual havia donat un premi. Val a dir que el matrimoni alemany havia tingut una amable amistat amb la família Macià Monserdà. El primer premi Fastenrath va ser per a *Solitud*, de Caterina Albert.

Paral·lelament a la seva producció poètica i les incursions teatrals, Dolors Monserdà va escriure molts articles publicats en la premsa de l'època. Les pàgines de *La Renaixensa*, certament, foren una bona plataforma per difondre els seus textos d'opinió, com també els que va publicar a *La Bordadora*, *La Ilustración de la Mujer*, *Revista de Modas y Salones*, *La Veu del Montserrat*, o *Ilustració Catalana*, entre d'altres, amb articles que abasten un ampli ventall temàtic: economia i política, marginació social, condició de la dona, crònica d'actualitat, comentaris sobre moda i viatges, costums i tradicions, biografies, obituaris, crítica literària o ressenya de llibres.

TORNAR A L'ÍNDEX

Un dels temes que es repetirà en els articles de Monserdà, en l'àmbit econòmic, és el proteccionisme de la indústria tèxtil catalana i, com a conseqüència, el manteniment de llocs de treball. Si es té en compte que el 1878 havia estat una data clau en què s'havien de rebaixar els aranzels, no és estrany que Monserdà fes referència al proteccionisme en el primer text que hi al·ludeix

publicat a *La Renaixensa*. Es tracta del discurs pronunciat amb motiu del quart Certamen Literari per les festes de la Mare de Déu de la Mercè que havia convocat el Col·legi Mercantil de primera i segona Ensenyança de Barcelona, dirigit per Evarist Dey. Dos anys més tard, el 1881, any en què s'havien d'acabar de rebaixar els aranzels fins a un 15 per cent, d'acord amb la base cinquena, en l'article «Las senyoras y lo lliure-cambi» exhortava les dones a consumir només productes tèxtils manufacturats a Catalunya, tot considerant que era aquesta «...una qüestió de vida o mort pera la indústria de nostra estimada pàtria».

Entre els articles de caire social, com a mostra, «La indemnisació de las rifas», de 1882, en què l'autora parteix d'un postulat que s'anirà repetint en gairebé tots els articles de tema social i que, tanmateix, forma part d'una concepció política conservadora. Per a l'autora hi ha un fet inevitable: la diferència de classes, tota vegada que considera que l'estat ha de procurar pal·liar i no acréixer més les desigualtats. El fet que motivà aquest article fou la supressió, per decret acordat a les Corts, de les rifes que es feien a favor de les institucions de beneficència, malgrat la promesa que hi hauria una indemnització, una determinada compensació via subvencions de la qual Monserdà desconfia, tot constatant que alguns asils havien hagut de tancar-se i que fins i tot la Casa de la Caritat havia hagut d'emmanllevar diners a la Diputació de Barcelona per sufragar les seves necessitats.

TORNAR A L'ÍNDEX

En un altre vessant, com a cronista, cal fer esment de les col·laboracions que entre l'1 de juny de 1883 i el 8 de novembre de 1885 per a *La Ilustración de la Mujer* i el seu suplement *Revista*

de Modas y Salones, amb una de les seccions fixes de la publicació, «Revista de Barcelona», en què mensualment feia la crònica de l'activitat social i cultural a la ciutat, de la mateixa manera que Josefa Pujol de Collado ho feia a la «Revista Madrileña». Ambdues cròniques constitueixen un interessant retrat de l'actualitat cultural i social de l'època.

La seva preocupació per la condició de la dona és present des dels primers articles. «La producció de la dona», escrit amb motiu de l'exposició de treballs que havia obert *La Bordadora* i datat l'11 de juny de 1879, n'és un exemple. Tracta sobre el treball de la dona i la seva injusta remuneració i consideració social. Monserdà començava amb una afirmació de l'estat en què es trobava el reconeixement de les capacitats de la dona en tres àmbits: el domèstic, el de la gestió empresarial -dels negocis, i el de la formació universitària, constatava el difícil moment econòmic en què vivia Catalunya i formulava la seva denúncia sobre la necessitat de protecció de les dones que treballaven manualment en el món de la confecció i que aportaven el seu sou per al sosteniment familiar, sotmeses sovint a una doble jornada de treball, la laboral i la domèstica, en contraposició als marits que, si treballaven, només estaven sotmesos a les exigències laborals.

TORNAR A L'ÍNDEX

Viatges, excursions o estades estiuenques de l'autora van ser motiu de relat a *La Renaixença* on «tots los anys al sortir á estiuejar, havem tingut lo plaer d'esplaiar en ses pàgines, les diferents impressions que ens han causat les diverses encontrades de nostra hermosa Catalunya», escrivia el 1892. Tot i que l'autora va passar la majoria del estius a Argentona, tanmateix va fer alguns viatges

dels quals va expressar «la delectança que produïren en lo nostre ànim les boniqueses de Banyoles, de Ribes, de la Cerdanya, de la Plana de Vic...» Per la seva extensió, el més remarcable és la sèrie de tres articles sobre la Cerdanya de 1887.

Dolors Monserdà és considerada la primera dona que té un paper rellevant dins el periodisme català, perquè, a més d'escriure de tot i força, va ser directora del suplement que publicava el *Diari Català*, dirigit per Valentí Almirall, *Modas y Labors*, un suplement mensual, de quatre pàgines a tres columnes, gratuït per als subscriptors del diari i amb el cost d'un ral per als no subscriptors.

Valentí Almirall havia fundat el 1879 el primer diari modern que es va escriure totalment en català, amb innovacions com les informacions científiques i meteorològiques i va confiar en Monserdà per dirigir aquestes planes de moda, que van portar, des del primer número, el 15 de febrer de 1880, un segell de qualitat i rigor tècnic, atès que Monserdà es va envoltar d'un equip d'expertes col·laboradores que rebien puntuals informacions de moda des de la corresponsalia de París. Monserdà era conscient que no es tractava, només, d'unes planes de moda femenina, perquè el suplement pretenia omplir un buit en les publicacions de l'època en català, el món de la moda, una mesura més en el procés de renaixença del país.

TORNAR A L'ÍNDEX

Monserdà va seguir els models de les revistes de modes estrangeres, marcades per París i Nova York, on, a finals de 1867 sortia el primer número de *Harper's Bazar: a repository of fashion, pleasure and instruction*, i la famosíssima *Vogue*, iniciada a finals

de 1892, dues capçaleres que han arribat fins a l'actualitat. Més pròxima va ser la revista parisenca *La Mode Pratique,* que es va publicar des del 1891 fins el 1951.

Poesia, teatre, periodisme.... Monserdà no s'aturava en l'exploració de gèneres literaris. Un cop publicat el primer recull de poemes, el 1888, es va aventurar en un gènere que fins aleshores semblava vedat per a la dona escriptora, la novel·la. Com confessava l'autora a Jordana:

> Yo no he escrito jamás por pura afición literaria. Es preciso que algo me hiera: una lacería humana, un dolor agudo, un estado especial del alma colectiva que me impresiona y deseo fijar. Todas mis novelas, *La Montserrat, La Quitèria, La família Asparó, La fabricanta*, etcétera, son tomadas del natural; conozco o conocí -¡han pasado tantos años!- los personajes todos de mis obras. La vida y el deseo de mejorarla es lo que ha movido siempre mi pluma.

TORNAR A L'ÍNDEX

L'emancipació de les filles va disminuir les seves obligacions familiars. Dolors es va casar amb l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch el 1892, i dos anys més tard, M. dels Àngels amb el jurista Antoni M. Borrell i Soler. Sens dubte va tenir més temps per escriure, cosa que va poder afavorir el conreu de la novel·la, un gènere que apassionava tant les dones com els homes i per això li oferia un vehicle excel·lent per als seus propòsits. Dolors Monserdà, la primera novel·lista catalana, es va decidir a retratar la realitat del seu temps en relats on les dones en són les protagonistes indiscutibles, dones de diferents edats i condicions, d'entorn urbà o rural, benestants o treballadores, amb drames personals derivats sovint de la submissió, l'assetjament o la marginació.

La primera novel·la, *La Montserrat*, de 1893, que porta com a subtítol *Novel·la de costums del nostre temps*, s'emmarca en la societat on ella havia viscut i coneixia, i té una vàlua documental pel que fa als usos socioculturals de la burgesia barcelonina en la dècada de 1869-1879, tot i que l'autora volia anar més enllà i tractar el paper de la dona, especialment de la dona soltera, tal com ella mateixa va explicitar en la traducció castellana de 1912:

> ... movió mi pluma el afán de descubrir, ante la mujer soltera, campos de acción capaces de llenar, en lo posible, la soledad que en medio del bullicio del mundo la rodea...

En aquest mateix sentit, i de manera ben directa, li va comentar a Narcís Oller el 12 d'agost de 1893, en resposta a la seva detallada carta (vuit pàgines) datada nou dies abans:

TORNAR A L'ÍNDEX

> Jo creia una bona obra (tot pintant de pas amb una fas diferenta de la de V. La febre d'or que a tanta gent migra y consum) poguer obrir un nou horitzó á tota aquesta gran part de noies que amb tantes o mellors condicions de las demés, apar que en literatura sols se'n recorden pera fer-les objecte de una broma mes o menos pesada, essent causa moltes voltes, de que un gran número d'elles, no comprenga ni trobi altre solució a la seua vida, que el casar-se per mes que facin un desacert ó ficar-se monges, per mes que no en sentin vocació.

Per aquesta carta sabem que, tres anys abans, Monserdà li havia llegit un capítol a Oller decidida a continuar o deixar-ho segons veiés la seva reacció. Sembla que Oller va dir poca cosa –per assentiment o per prudència-, un fet que Monserdà va interpretar positivament i va seguir endavant amb el projecte, tot confessant-li la vàlua que tenien els seus consells per a ella, «... aislada de

relacions de gent de lletres, amb qui consultar de bona fe los meus borralls...», un aspecte poc cert, com denota el seu epistolari.

La Montserrat va ser traduïda al castellà, el 1912 per M. Montserrat Vives de Banús, filla de l'escriptora Maria Mendoza. Curiosament, en aquesta edició, Monserdà va incorporar algunes de les indicacions que Oller li havia fet.

Set anys més tard va aparèixer *La família Asparó. Novela de costums del nostre temps*, en la qual narrava la història de tres generacions de dones pertanyents a dues famílies que s'enllacen amb el casament de Rosita Asparó i Pablito Balcells. Dolors Monserdà posava en contrast dues maneres diferents d'educar, la d'Isabel a la seva neboda Rosita i la de Filomena a la seva néta Cèlia, frivolitat versus seny, exemple dels dos models de dona monserdians. El tema que li interessava tractar, a banda de deixar constància d'una manera de viure, era la transcendència que tenia la transmissió de valors en l'educació de la dona. No endebades va dedicar l'obra als seus néts. La novel·la va tenir un èxit notable. Es va esgotar en pocs mesos i immediatament en va sortir una segona edició.

TORNAR A L'ÍNDEX

Entre la publicació de *La família Asparó* i de *La fabricanta. Novel·la de costums barceloninas (1860-1875)* —amb unes encertades il·lustracions a l'inici de cada capítol fetes pel germà de l'autora, Enric Monserdà— només van passar quatre anys. En aquest cas, la protagonista és una dona activa i decidida, Antonieta Corominas, amb força de voluntat i capacitat de gestió i un objectiu clar, tirar endavant un negoci, el que en terminologia actual anomenaríem una dona emprenedora. Era la tercera novel·la dedicada a Barcelona i, també com en les altres, hi reflectia una determinada manera

de viure, una determinada manera de veure el món. I, com escrivia Montserrat Roig:

> ... sabem com era una d'aquestes dones, només una, que és la fabricanta de la Dolors Monserdà. [...] Quantes Antonietes han desaparegut també de la història de la ciutat, empresàries, fabricantes, les dones amb iniciativa que el marit retirava en el moment en què l'empresa començava a anar bé.

Perquè, ara sabem, per Josep M. Vilumara, que la fabricanta que va inspirar el personatge de l'Antonieta era, de fet, Eulàlia Escuder i Fàbregas (1808-1868), una de les primeres dones emprenedores, i que gairebé tots els personatges de la novel·la, com diu ell, «mig històrica, mig de ficció» tenen la correspondència real en l'entorn d'Eulàlia Escuder.

TORNAR A L'ÍNDEX

Aquesta novel·la, per la riquesa del seu lèxic, va ser una de les que van servir a Eberhard Vogel per a confegir el seu diccionari català – alemany.

El 24 de novembre de 1904 va morir el seu marit, Eusebi Macià, d'una endocarditis crònica —segons el registre de defuncions—, un sotrac per a l'escriptora a qui, tanmateix, la viduïtat no va frenar l'activitat literària.

El 1906 publica *La Quitèria*, l'única novel·la de l'autora en què, al meu entendre, es deixà emportar més per la creació literària, per la tendència estètica del moment, que no pas per la seva intenció ideològica, que també la té. No se situa a Barcelona -com les tres novel·les anteriors que conformen una mena de trilogia- sinó en una zona rural, amb uns personatges femenins i una trama que l'acosten al modernisme. En el conjunt de les seves novel·les és com

un oasi, un text escrit amb llibertat creativa i sensibilitat, com una fugida endavant, una concessió que es va fer a ella mateixa.

La Quitèria es va publicar un any després de *Solitud*, de Caterina Albert, amb qui va mantenir una relació de sincera amistat i de mútua admiració i reconeixement, en un intent, probablement, d'escriure un drama rural. *La Quitèria*, és una de les novel·les menys conegudes i que menys ressò van tenir en el seu moment i, alhora, d'una lectura força interessant. Es va publicar per capítols a la *Ilustració Catalana*. Segons els documents del fons Josep Alemany Borràs —que va ser administrador a *Ilustració Catalana* entre 1903 i 1917— a l'Arxiu Municipal de Blanes, Monserdà va cobrar 200 pessetes en concepte de drets d'autor per aquesta novel·la. En l'article d'Aitor Roger al número 22 de la revista *Blanda* es reprodueix en facsímil una carta de Monserdà a Alemany, datada el 17 de novembre de 1906, en què encarrega dos anuncis de la seva novel·la per als dies 23 i 30 i li demana 10 exemplars de la novel·la. De fet, l'anunci va sortir el 25 de novembre i el 2 desembre de 1906. La carta és curiosa perquè mostra l'aspecte financer de la producció i la seva preocupació per difondre-la.

TORNAR A L'ÍNDEX

Aparentment, Monserdà tancava amb *La Quitèria* la seva producció novel·lística, després de la trilogia barcelonina, i s'endinsava en uns altres espais, —l'assaig i l'activisme social— amb la publicació, el 1907, de l'opuscle *El Feminisme a Catalunya*, 15 pàgines on tractava, obertament, la situació de la dona a Catalunya, precedent d'un treball de més envergadura que sortiria publicat dos anys després, *Estudi feminista*.

No sorgia del no res. La seva trajectòria estava marcada per la preocupació de l'educació i la condició de la dona, com ja hem esmentat. Així ho explicava ella mateixa a *Estudi feminista*:

> Per allà l'any 1869, un dels primers articles amb que vaig inaugurar les meves tasques literàries se titulà "La educación de la mujer". Des d'aleshores moltes voltes a la descoberta i altres com per accidents (així se pot veure en les novel·les que porto publicades), he fet lo que avui s'anomena feminisme.

De fet, per tractar-se només d'un opuscle, va tenir una notable acollida i va ser objecte d'un nombre important de ressenyes, com la del P. Miquel d'Esplugues, a la *Revista de Estudios Franciscanos*, que la va instar a escriure un treball més aprofundit. Monserdà va acceptar el repte i va començar a preparar el seu proper treball programàtic.

TORNAR A L'ÍNDEX

Entre un text i l'altre, l'autora va trobar temps per a fer un nou tancament, una nova revisió i tria de la seva obra, el volum de narrativa curta *Del món*, publicada per *l'Avenç* el 1908, de lectura molt recomanable. Amb dones majoritàriament com a protagonistes, el desenvolupament de l'acció és concentrat, com esquelets de novel·la, amb alguns finals oberts i textos no exempts d'ironia i amb una forta càrrega de denúncia que l'autora referma tot afirmant que es tracta de casos reals. El recull consta d'una dotzena de contes, com una mena de roda del temps, que poden servir de botó de mostra per entrar en el microcosmos de personatges monserdians, amb molta diversitat de situacions i de resolucions.

El 1909 va publicar el seu *Estudi feminista. Orientacions pera la dòna catalana* el text que li havia reclamat el P. Miquel d'Esplugues,

a qui molt hàbilment va encarregar la introducció. Si l'opuscle havia merescut l'atenció de la premsa, aquest assaig no va ser menys, i el 1910 se'n va publicar una segona edició. Mary Nash en fa la valoració següent:

> Dolors Monserdà va saber, amb discreció i amb prudència, qüestionar algunes de les normes del moment i obrir un llarg camí de creixent emancipació per a les dones a Catalunya

Els darrers anys de la seva vida els va dedicar amb tota intensitat a la creació i impuls del *Patronat per a les Obreres de l'Agulla*, fundat el 1910, l'obra en què es va materialitzar el seu compromís social amb un dels sectors de dones més desafavorits, el de les cosidores. Des del Patronat es pretenia, a grans trets, afrontar la problemàtica originada pel treball a domicili, la producció que es feia a casa, en què s'ocupava mà d'obra femenina, sense horaris, a preu fet, depenent dels intermediaris i de les fluctuacions de la temporada. Dolors Monserdà intentà des del Patronat omplir les temporades fluixes, en un taller propi, assegurant les vendes i els encàrrecs a les associades, així com un seguit de serveis com borsa de treball, assistència mèdica gratuïta o fils i cotó a preu de fàbrica.

TORNAR A L'ÍNDEX

Va ser època de molta activitat organitzativa i de gestió i, tanmateix, encara va trobar temps per confegir un nou volum de *Poesies*, editades per *Il·lustració Catalana*. Així ho comentava al seu dietari el 2 de desembre de 1910:

> Ben impensadament vaig a publicar les meves poesies; esplais del meu cor, notetes del meu sentir... Descuidadament les tenia oblidades i ara ... les puc corregir i fins potser les veuré impreses...

Monserdà ja tenia 66 anys. La idea de la mort començava a ser un pensament recurrent i li semblava que aquesta seria la seva darrera publicació, un nou cercle que tancava, amb *Poesies,* que s'anunciava entre parèntesis com «edició definitiva», va classificar les poesies temàticament: religioses, maternals, vàries, pàtria, del món dels humils, íntimes.

El 1916 va escriure un poema «Adéu a la poesia» que resta inèdit entre els seus papers, avui a l'Arxiu Nacional de Catalunya, amb una anotació: «Es ma darrera poesia i me l'estimo força». Abandonava definitivament la poesia i focalitzava el seu interès cap al periodisme. Un nou tancament de la seva intensa producció! Havia de deixar constància de la seva etapa com a prolífica periodista i així ho explicava en el pròleg de l'obra:

TORNAR A L'ÍNDEX

> Instada per a que ajuntés en un volum els meus treballs periodístics he abocat sobre la meva taula d'estudi el recull dels borralls fets baix les diverses impressions que més m'han sobtat en públics aconteixements, en el transcurs de la meva llarga vida literària; mes el feix ha resultat tan voluminós, que he optat per fer solament una tria de materials socials, de les que m'ha semblat que, àdhuc avui, podien encloure algun interès...

El recull *Tasques socials* conté un total de vint-i-dos articles i conferències escrits en diverses èpoques, alguns dels quals ja han estat tractats anteriorment.

La darrera novel·la que Monserdà havia publicat era *La Quitèria*, el 1906. Després havia escrit assaig, havia aplegat poemes, narracions curtes i articles de premsa en sengles volums. Anava tancant cercles i amb la idea de la mort sovint al cap, pensava que cada nova

publicació seria la darrera. Però el 1917 va publicar *Maria Glòria*, quan ja tenia setanta-un anys. De la gènesi de la novel·la en parla amb Caterina Albert el 20 d'octubre de 1916:

> He passat l'estiu a Sarrià on a (DG) m'he posat bastant millorada; i on atenent als seus bondadosos requeriments, que jo estimo en molt més de lo que V. pot pensar-se, he tornat a fruir dels plaers de la literatura imaginativa, escrivint una novel·la de 500 quartilles, que ara deixo dormir per a corregir-la (fins on sàpiga) per a la vinenta primavera.

Maria Glòria, de fet, era la novel·la del Patronat. La seva protagonista personificava la problemàtica de tantes i tantes dones d'aquell moment. I això és el que Monserdà va pretendre, sense deixar de banda la creació literària. Si havia compartit amb l'escriptora de l'Escala la gènesi de la novel·la, també va compartir les angoixes de les darreres correccions, en la carta del 30 d'abril de 1917:

TORNAR A L'ÍNDEX

> Per no ésser menos que l'any passat, també en aquest, la seva carta me trobà malalta d'una forta bronquitis (la quarta d'aquest any) de la qual el passat divendres vaig sortir de casa, tan fluixa i postrada com pot suposar als meus setanta anys, i ben contrariada de trobar-me amb la correcció de les darreres proves de *Maria Gloria* en tan poc favorables circumstàncies. Sort que el glaç de la vellesa, no arriba pas a les folles il·lusions literàries, però es impossible que no es ressenti de la meva fluixedat; però feia casi dos mesos que a la impremta s'esperaven i no hi [ha] hagut mes remei. ¡Si sabia amb quina emoció espero el parer de V. sobre aquesta novel·la!...

El 1918, *Maria Glòria* va optar al Premi Fastenrath, que no va guanyar. El jurat d'aquell any, presidit per Lluís Millet, es va de-

cantar per *La «Niña Gorda»*, de Santiago Rusiñol, malgrat l'amable menció que van fer públicament en el discurs i els elogiosos comentaris de Narcís Oller al sopar del Jocs Florals.

La seva activitat, malgrat la precària salut, era imparable. El 8 d'octubre de 1918 va deixar enllestida una nova novel·la, *Buscant una ànima,* començada el 14 d'agost de 1911, i plantejat un nou recull de textos *D'antany i d'enguany.* L'autora no va poder veure aquests textos publicats. La mort li va sobrevindre a Sarrià, a casa de la seva filla Angelina, el 31 de març de 1919, mentre Barcelona era paralitzada per la vaga de la Canadenca. (La novel·la es va publicar pòstumament el 1921. El recull, encara resta inèdit.)

Dolors Monserdà va ser una dona amb coratge que va demostrar escrivint sobre allò que considerava important. Res més complex, en el seu temps, que ser dona i voler escriure com a dona, per a les dones i amb voluntat de millorar la seva situació «... sens preocupar-me de l'excomunió que tal vegada facin caure sobre mi... », un coratge no exempt d'un xic d'enginy i una bona dosi de pragmatisme, amb un objectiu ben clar, tal com expressava al seu *Estudi feminista*:

> Escriure per la dona i que els meus escrits poguessin ser-li d'alguna utilitat moral i material, veus aquí els meus ideals literaris.

TORNAR A L'ÍNDEX

CRONOLOGIA

1833

Bonaventura Carles Aribau (Barcelona 1798 —1862) publica l'«Oda» a *El Vapor*, periòdic barceloní, la composició que coneixem correntment com a «Oda a la Pàtria», dedicada al banquer Gaspar de Remisa i que es considera el tret de sortida de la Renaixença.

Primera Guerra carlina dita també «Guerra dels Set Anys».

1837

Neix Isabel de Villamartín (A Guarda, O Baixo Miño, 1837—La Garriga, Vallès Oriental,1877) guanyadora de la Flor Natural als primers Jocs Florals de Barcelona de l'època moderna (1859).

TORNAR A L'ÍNDEX

1839

Neix, a Barcelona, Frederic Soler (†Barcelona,1895), conegut com a «Pitarra» i exponent del teatre popular, amb el «català que ara es parla. Era un dels tertulians del taller de relligador de Josep Monserdà, pare de l'autora.

1840

Neix a Barcelona el novel·lista Emili Vilanova (†Barcelona, 1905).

Neix Émile Zola (†1902).

1841

Neix a Barcelona Maria del Pilar Maspons Labrós (†Barcelona, 1907), poeta, prosista i articulista emmascarada sota el pseudònim de «Maria de Bell-lloch».

Maria Josepa Massanés, (Tarragona, 1811—Barcelona, 1887) publica el seu primer llibre, *Poesías*, que incloïa el popular poema «Un beso maternal», traduït a la llengua anglesa i famós a Nord-Amèrica, lectura recomanada a les escoles públiques de Nova York. Amb els anys ella mateixa el traduiria a la llengua catalana.

TORNAR A L'ÍNDEX

Neix, a Barcelona, Valentí Almirall (†Barcelona, 1904).

1842

Neixen, a Tarragona, el prosista, traductor i dramaturg Josep Pin i Soler (†Barcelona, 1927); i, a Barcelona, el dibuixant, periodista i crític d'art Josep Lluís Pellicer (†Barcelona, 1901).

1844

Casament de Josep Monserdà Roger amb Beatriu Vidal Ortigas, pares de l'autora, a la parròquia de Sant Josep de Barcelona.

1845

Neix Dolors Monserdà Vidal, al carrer de la Palla, 2, de Barcelona, on el seu pare, relligador de llibres, també hi tenia el taller.

Neixen, a Santa Cruz de Tenerife, el dramaturg i poeta Àngel Guimerà (†Barcelona, 1924); i, a Folgueroles, Osona, el poeta i traveloguista Jacint Verdaguer (†Vallvidrera, Barcelonès, 1902).

1846

Neix, a Valls, Alt Camp, el novel·lista Narcís Oller (†Barcelona, 1930).

TORNAR A L'ÍNDEX

Maria Josepa Massanés comença a escriure en llengua catalana i entra en contacte amb popes de la Renaixença, com Milà i Fontanals, Antoni de Bofarull i Rubió i Ors.

Segona Guerra Carlina.

1848

Elizabeth Gaskell**,** *Mary Barton. A Tale of Manchester Life.*

1850

Neix a Barcelona Enric Monserdà Vidal (†Barcelona, 1926), germà de l'autora, pintor i decorador.

1851

Neix, a Barcelona, Francesc Matheu (†Sant Antoni de Vilamajor, Vallès Oriental, 1938), home de lletres i editor i pare de Roser Matheu.

Neix a A Coruña, Emília Pardo Bazán, (†Madrid, 1921).

1852

Neix a Barcelona Lluïsa Monserdà Vidal (†Barcelona, 1915), germana de l'autora.

Neixen, a Riudoms, Baix Camp, l'arquitecte Antoni Gaudí (†Barcelona,1926) i, a Tarragona, el crític Josep Yxart (†Tarragona,1895).

TORNAR A L'ÍNDEX

1853

Neix, a Olot, Garrotxa, l'escriptor i pintor Marià Vayreda (†Olot, 1903), que signava com «Marian Vayreda».

1854

Neixen: a Ciutat de Mallorca, Joan Alcover (†Ciutat de Mallorca, 1926); i a Pollença, Mallorca, Miquel Costa i Llobera (†Ciutat de Mallorca, 1922).

1855

Victòria Penya (Ciutat de Mallorca 1827—Barcelona 1898), també coneguda com Victòria Penya d'Amer, publica *Poesies*.

1856

Neix, a Barcelona el novel·lista i crític d'art Raimon Casellas (†Sant Joan de les Abadesses, Ripollès, 1910).

1858

Neix, a Barcelona l'escriptora, emmascarada sota el pseudònim de «Felip Palma» Palmira Ventós Cullell, (†Barcelona, 1916).

Neix a Girona, el narrador i poeta Joaquim Ruyra (†Barcelona, 1939).

1859

Reinstauració dels Jocs Florals de l'Ajuntament de Barcelona. Guanya la Flor Natural Isabel de Villamartín amb la composició «Clemència Isaura».

Sexenni revolucionari amb el destronament d'Isabel II, que comença amb la Revolució de Setembre, «La Gloriosa».

TORNAR A L'ÍNDEX

A Madrid, el 1868, aixecament del general Ros de Olano a favor de l'anomenada Revolució de Setembre en la qual el poble es manifestà a favor de la república i contra la monarquia. Grans aldarulls a Barcelona amb un clar accent antiborbònic; es decideix enderrocar la Muralla de Mar de les Drassanes i de la Ciutadella. Incendi del vaixell-presó Pontó.

1860

Neix, a Barcelona, el poeta de la «paraula viva», Joan Maragall (†Barcelona, 1911). També gran assagista i traductor.

TORNAR A L'ÍNDEX

1861

Neix, a Barcelona, el pintor i escriptor Santiago Rusiñol († Aranjuez, Madrid, 1931). Va ser el marit de Lluïsa Denís (Barcelona 1862—1946) una artista polifacètica: autora teatral, compositora i pintora.

1862

Mor a Barcelona, prematurament, Josep Monserdà (n. Camprodon 1816), un trasbals en la vida de Dolors Monserdà.

Maria Josepa Massanés reina dels Jocs Florals de Barcelona.

Neix, a Barcelona, l'escriptor costumista Enric de Fuentes (†Barcelona, 1935).

1865

Dolors Monserdà es casa a Barcelona amb l'argenter Eusebi Macià Pujol, a la Parròquia de Sant Just.

Neixen, a Barcelona, Carme Karr (†Barcelona, 1943), narradora, compositora i directora de la revista *Feminal* (1907-1917 i breu reaparició el 1925); i a Ciutat de Mallorca, la poeta Emília Sureda (†Ciutat de Mallorca, 1904).

TORNAR A L'ÍNDEX

Mor Elizabeth Gaskell (n. 1810).

1866

Neix Eusebi Macià Monserdà, primer fill de l'autora.

1867

Neix Maria dels Àngels Macià Monserdà (†Barcelona, 1959), familiarment «Angelina» i mor als 9 mesos Eusebi, a qui dedica el poema «A la temprana muerte de mi querido hijo».

Neix a Tordera, Maresme, el novel·lista i dramaturg Prudenci Bertrana (†Barcelona, 1941).

1868

«La contribución de sangre», article de Dolors Monserdà a *La Alianza de los pueblos.*

Neix a Gràcia, Barcelonès, el lingüista Pompeu Fabra (†Prada, Conflent, 1948).

1869

Neix Dolors Macià Monserdà (†Barcelona, 1953), familiarment «Lola». Dolors Monserdà publica l'article «La instrucción de la mujer».

TORNAR A L'ÍNDEX

Neixen, a L'Escala, Alt Empordà, la narradora, poeta, dramaturga —emmascarada sota el pseudònim «Víctor Català»— i pintora Caterina Albert (†L'Escala, 1966); a Ciutat de Palma, Maria Antònia Salvà, poeta, traveloguista i traductora (†Llucmajor, Mallorca, 1958); a Sant Andreu de Palomar, Barcelonès, el dramaturg i articulista Jaume Brossa (†Barcelona 1919).

Nova revolta republicana a Barcelona: detenció de Valentí Almirall i d'altres, que traslladen al castell de Bellver a la Ciutat de Mallorca, però aconsegueixen fugir i passar a França.

1870

Dolors Monserdà escriu a l'àlbum del Monestir de Montserrat els primers versos en català, «A Maria, Verge de Montserrat».

Neix, a Barcelona, el novel·lista i polític Pere Coromines (†Buenos Aires, Argentina, 1939). Marit de Celestina Vigneaux, pedagoga i pionera de l'avantguarda educativa catalana (Girona, 1878 — Barcelona, 1964) i pare del lingüista Joan Coromines (Barcelona, 1905 — Pineda de Mar, Maresme, 1997).

TORNAR A L'ÍNDEX

Creació de «Jove Catalunya», considerada la primera associació obertament catalanista, encapçalada per Valentí Almirall, que durarà fins al 1875.

«Revolta de les Quintes» a Barcelona i el Baix Llobregat, amb especial ressò a les viles de Gràcia i de Sants.

Amadeu de Savoia és elegit rei d'Espanya.

1871

Aparició de la revista *La Renaixensa*, considerada la primera gran revista literària catalana.

A França, Émile Zola comença la publicació de *Les Rougon-Macquart* (fins al 1893).

1872

Neix Encarnació Macià Monserdà, la filla petita de l'autora.

Neix, a Barcelona. el dibuixant i pintor Isidre Nonell (†Barcelona, 1911).

1873

Neixen, a Figueres, Alt Empordà, l'escriptor, periodista, polític i maçó Josep Pous i Pagès (†Barcelona, 1952); també a Barcelona, Juli Vallmitjana (†Barcelona, 1937) orfebre, dramaturg i novel·lista.

TORNAR A L'ÍNDEX

Abdicació d'Amadeu I de Savoia i adveniment de la República Federal (12 de febrer) que no es va aprovar al Parlament.

1874

Dolors Monserdà estrena al Teatre Romea de Barcelona l'obra *Sembrad y cogeréis*.

«Maria de Bell-lloch», *Salabrugas. Poesías Catalanas.*

1875

Maria de Bell-lloch, *Narracions y llegendas.*

Restauració borbònica a Espanya: Alfons XII arriba (9 de gener) al port de Barcelona a bord de la fragata «Navas de Tolosa».

1876

Estrena al Teatre Romea *Teresa o un jorn de prova.* La publicarà el 1880.

1877

Mor la seva filla Encarnació a qui dedica el poema «Ma corona».

Neix a Alcover, Alt Camp, la novel·lista, poeta, dramaturga, publicista i conferenciant Maria Domènech Escoté (†Barcelona, 1952), que va publicar com «Maria Domènech de Cañellas». Va ser també la fundadora de la Federació Sindical d'Obreres de l'Agulla.

Àngel Guimerà, Mestre en Gai Saber. Publica el recull poètic *L'any mil.*

L'Atlàntida de Jacint Verdaguer premiada als Jocs Florals de Barcelona.

TORNAR A L'ÍNDEX

El cens, establert pel compliment pasqual, dóna que la població de Catalunya és d'1.752.033 d'habitants, que suposa 49,4 habitants per quilòmetre quadrat.

1878

Maria de Bell-lloch, *Vigatans y botiflers, novela histórica.*

Neix, a Olot, Garrotxa, el poeta, periodista i polític Jaume Bofill i Mates, (†Barcelona, 1933), emmascarat com a poeta sota el pseudònim «Guerau de Liost».

1879

TORNAR A L'ÍNDEX

Dolors Monserdà pronuncia un discurs al Certamen Literari del Col·legi Mercantil de Barcelona, llegit al Saló de Cent de l'Ajuntament de la ciutat.

Valentí Almirall es llança a una nova aventura periodística: el *Diari Català*, anunciat com un diari «polític i literari».

Àngel Guimerà, *Gala Placídia.*
Maria Josepa Massanés, *Respirall.*
Narcís Oller, *Croquis del natural.*
Jacint Verdaguer, *Idilis i cants místichs* (amb pròleg de Milà i Fontanals).

La fil·loxera s'escampa per l'Alt Empordà.

1880

Com a Dolors Monserdà de Macià publica per capítols (1880, 1881) a *Lo Gay Saber* la seva obra teatral, *Teresa o un jorn de prova* i dirigeix *Modas y Labors*, suplement del *Diari Català*.

Neix, a Barcelona Josep Maria Folch i Torres (†Barcelona, 1950), narrador i comediògraf amb una extensa obra dedicada a infants i adolescents de gran èxit.

Febre borsària i Primer Congrés Catalanista.

Émile Zola, *Nana.*

Mor, a Londres, Mary Ann Evans, novel·lista i traductora emmascarada sota el pseudònim de George Eliot (n. Nuneaton, Warwickshire, Anglaterra, 1819). Està enterrada al cementiri londinenc de Highgate, amb els dos noms.

TORNAR A L'ÍNDEX

1881

«Las senyoras i lo lliure-cambi», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa.*

Maria de Bell-lloch, *Costums i tradicions del Vallès* i, *Llegendas catalanas*.
Narcís Oller, *La papallona.*

Neixen, a Barcelona, Eugeni d'Ors, «Xènius» (†Vilanova i la Geltrú, Garraf, 1954), filòsof, narrador, publicista i polític; a Girona, el novel·lista, poeta i dramaturg Eduard Girbal (†Barcelona, 1947); a La Selva del Camp, Baix Camp, el novel·lista, dramaturg i polític Joan Puig i Ferreter (†París, 1956).

Aparició del diari *La Vanguardia* i de la revista *L'Avens.*

TORNAR A L'ÍNDEX

«Clarín» [pseudònim de Leopoldo Alas], *El diablo en Semana Santa* (narració que és un precedent de *La Regenta*).

1882

«Consumatum est», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa.* Es premien els seus poemes «Otger» i «Espines» als Jocs Florals de Barcelona.

Neix, a Londres, Virginia Stephen, novel·lista i mare de la ginocrítica, amb el nom de Virginia Woolf.

1883

Col·labora a *La Ilustración de la mujer* amb la secció «Revista de Barcelona».

Mor Manuel Milà i Fontanals (n. 1818).

Àngel Guimerà, *Judith de Welp* (teatre).
Jacint Verdaguer, *A Barcelona. Oda.*

Mor Richard Wagner.

1884

«Lo restabliment del divorci a Fransa», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa*.

Neixen, a Barcelona, el «Príncep dels Poetes», Josep Carner (†Brussel·les,1970); i a Sant Jaume dels Domenys, Baix Penedès, el narrador, periodista, poeta, dramaturg i traductor Alfons Maseras (†Tolosa, Llenguadoc, 1940).

TORNAR A L'ÍNDEX

1885

El seu poema «Sense feyna!» és premiat al Certamen de la Joventut Catòlica de Barcelona.

Neix, a Girona, el poeta, narrador, polític i publicista Miquel de Palol (†Girona, 1965).

Narcís Oller, *Vilaniu.*

Jacint Verdaguer, *Canigó.*

Clarín, *La Regenta.* Es publica (a Barcelona: Biblioteca Arte y Letras, Daniel Cortezo) en dos volums, amb el primer que porta data de 1884. Clarín tindrà molta relació amb els modernistes catalans.
Émile Zola, *Germinal.*

Memorial de Greuges, considerat el primer acte netament polític del catalanisme.

Epidèmia de còlera en la qual, a Catalunya, moren persones.
Mor Alfons XII**,** Regència de Maria Cristina.

TORNAR A L'ÍNDEX

1886

Mor Beatriu Vidal (n. Caldes de Montbui 1823) mare de l'autora. Li dedica el poema «La vinguda de l'hivern».

Neix, a Barcelona, el poeta i editor Josep Maria López-Picó (†Barcelona, 1959), amb qui Monserdà mantindrà correspondència.

Valentí Almirall, *Lo catalanisme.*

Àngel Guimerà, *El fill del rei.*
Jacint Verdaguer, *Canigó.*

1887

Dolors Monserdà publica «Josefa Massanés. Su vida y sus escritos», al *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer,* i els articles «Impressions de la Cerdanya francesa» a *La Renaixensa.*

Mor a Barcelona la poeta M. Josepa Massanés (n. Tarragona, 1811) i és enterrada al cementiri del Poble Nou, Icària.

TORNAR A L'ÍNDEX

Carles Bosch de la Trinxeria, *Records d'un excursionista.*
Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges.*

1888

Publica *Poesies Catalanes,* amb portada il·lustrada pel seu germà, Enric Monserdà i, a *La Renaixensa*, l'article «La veritat sobre l'exposició universal de Barcelona».

Carles Bosch de la Trinxeria, *Pla i muntanya.*
Àngel Guimerà, *Mar i cel.*
Jacint Verdaguer, *Pàtria.*

Exposició Universal de Barcelona. Segons l'historiador Josep Termes, va ser: «Un dels grans esdeveniments de

l'època..., per l'impuls que donà a la ciutat de Barcelona, per la projecció internacional que li va fer adquirir, pel que va significar de trencament de la vida provinciana per obrir-se als aires europeus i, molt especialment, per la reforma urbana a què va donar lloc i per la millora arquitectònica que se'n derivà.»

Surt el diari *El Noticiero Universal.*

Neixen: a Wellington, Nova Zelanda la narradora Katherine Mansfield († Fontainebleau, França, 1923); a Madrid, la política i advocada Clara Campoamor (†Lausanne, Suïssa, 1972), gran defensora del vot per a la dona.

TORNAR A L'ÍNDEX

1889

Publica «Los catalans y la aprovació de l'article 15» a *La Renaixensa.* La narració «Un de tants» es publica en el fulletó de *La Veu de Catalunya.*

Carles Bosch de la Trinxeria, *L'hereu Noradell.*
Jacint Verdaguer, *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa.*

Neix, a Barcelona, la poeta Clementina Arderiu (†Barcelona, 1976). Pertanyia a una família d'argenters, com la de qui fou el marit de Dolors Monserdà, Eusebi Macià.

Torna a publicar-se, després de quatre anys de silenci, la revista *L'Avenç*.

Mor Joaquim Rubió i Ors, «Lo Gaiter del Llobregat» (n. 1818).

1890

Es publiquen a Leipzig els poemes «An mein Vaterland» i «Der Catalanische Arbeiter», de Dolors Monserdà dins el volum *Catalanische Troubadoure der Gegenwart* , a cura del catalanòfil Johannes Fastenrath.

TORNAR A L'ÍNDEX

Caterina Albert compra un camp prop d'Empúries, per poder dur a terme les seves pròpies excavacions. Durant la Guerra Civil espanyola la Generalitat republicana li confiscaria les peces obtingudes, que ja no tornaria a veure mai més, per ordre del comissari del cas, Pere Bosch Gimpera.

Carles Bosch de la Trinxeria, *De ma collita.*
Àngel Guimerà, *La sala d'espera* (teatre).
Narcís Oller, *La febre d'or.*

1891

«La cuestió obrera», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa.*

Carles Bosch de la Trinxeria, *Montalba* i *L'hereu Subirà.*
Santiago Rusiñol, *El sarau de Llotja* (monòleg teatral).

Aparició del setmanari *La Veu de Catalunya.*

1892

Casament de Dolors Macià Monserdà amb l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch.

Carles Bosch de la Trinxeria, *Tardanies.*
Torras i Bages, *La tradició catalana.*
Àngel Guimerà, *Mestre Oleguer (monòleg d'exaltació catalana)*.

TORNAR A L'ÍNDEX

Neixen: a Girona, la novel·lista, memorialista i traveloguista Aurora Bertrana (†Berga, 1974); a Barcelona, Roser Matheu, poeta i biògrafa (†Barcelona, 1985).

Assemblea Catalanista de Manresa, d'on surten les Bases del mateix nom, considerades el primer programa polític del catalanisme militant.

1893

Dolors Monserdà publica la seva primera novel·la, *La Montserrat. Novel·la de costums del nostre temps.*

El 7 de novembre, Dolors Monserdà, amb el seu marit, assistia a la nit d'inauguració de la temporada d'òpera al Gran Teatre del Liceu. Es representava *Guillaume Tell*, de Gioachino Rossini, i al segon acte va esclatar una de les dues bombes que Santiago Salvador, anarquista, havia llançat, sobre la platea del teatre. Sortosament no es van comptar entre la vintena de morts que es van produir en aquella nit atziaga.

Neixen, a Barcelona, el poeta, narrador i hel·lenista, Carles Riba (†Barcelona, 1959); a la Colònia Güell, Santa Coloma de Cervelló, Baix Llobregat, el poeta i crític literari Joaquim Folguera (†Barcelona, 23 de febrer de 1919); a Barcelona, Carme Montoriol (†Barcelona, 1966), dramaturga i primera traductora catalana dels *Sonets* de Shakespeare. També era pianista i va pertànyer a la maçoneria.

TORNAR A L'ÍNDEX

Primera representació (14 d'abril) d'una obra de Henrik Ibsen, *Un enemic del poble*, al Teatre Novetats de Barcelona. Va seguir, *Nora* (*Casa de nines*) al teatre Gran Via (25 de novembre). A Sitges, al teatre El Prado Suburense, s'estrena (10 de setembre) l'obra de Maurice Maeterlinck, *La intrusa*, en traducció de Pompeu Fabra i interpretada per una sèrie d'escriptors i artistes plàstics (Casellas, Ru-

siñol, etc.), obra que Maragall, per elogiar-la, qualifica de «decadent i moderníssima».

Desapareix la revista *L'Avenç*. Festa modernista a Sitges (setembre).

Esclat del terrorisme anarquista, que durarà fins al 1896: Paulí Pallàs atempta (24 de setembre) contra el general Arsenio Martínez Campos, capità general de Catalunya, a la Gran Via de Barcelona, durant una parada militar.

1894

TORNAR A L'ÍNDEX

Casament de Maria dels Àngels Macià Monserdà amb el jurista Antoni M. Borrell i Soler (Barcelona, 1864 – 1956).

Carles Bosch de la Trinxeria, *Lena.*
Àngel Guimerà, *Maria Rosa.*
Narcís Oller, *La bogeria.*

Neixen, a Sarrià, Barcelonès, el poeta i periodista JV Foix (†Barcelona,1987); el novel·lista Miquel Llor (†Barcelona, 1966); el comediògraf, novel·lista, poeta, memorialista i traductor Josep Maria de Sagarra (†Barcelona, 1961); i, a Barcelona, el poeta avantguardista Joan Salvat-Papasseit (†Barcelona, 1924).

A França és jutjat el capità (jueu) Alfred Dreyfus i condemnat a cadena perpètua per suposada traïció. Zola el defensarà el 1898 amb un pamflet que va recórrer el món, «J'accuse». Dreyfus, però, no serà totalment exonerat fins al 1906.

1895

«La calamitat de lo barato», article de Dolors Monserdà. a *La Renaixensa.*

Àngel Guimerà, *Les monges de sant Aiman.*
Joan Maragall, *Poesies.*
Santiago Rusiñol, *Anant pel món.*
Jacint Verdaguer, *Sant Francesch*; *Mossèn Cinto Verdaguer en defensa pròpia.*

Neix, a Barcelona, la poeta, folklorista, compositora i traductora Palmira Jaquetti (†Els Monjos, Alt Penedès, 1963).

1896

«¿Ahont aném?», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa.*

Àngel Guimerà, *Mort d'En Jaume d'Urgell* i *La festa del blat.*
J. Massó i Torrents, *Croquis pirinencs.*

TORNAR A L'ÍNDEX

Santiago Rusiñol, *Oracions* (poemes en prosa).
Jacint Verdaguer, *Flors del calvari.*

Caterina Albert publica el poema «*Quadro de tardor*», emmascarada amb el pseudònim «Virgili Alacseal», és a dir, anagrama de «Virgili de l'Escala» a l'*Almanac de l'Esquella de la Torratxa*.

El 7 de juny, diada del Corpus, al carrer Canvis Nous de Barcelona esclata una bomba enmig de la processó, que ja estava entrant a Santa Maria del Mar. Mata 12 persones i en fereix unes altres 35. És un rebrot de l'anarquisme que semblava apaivagat. El pintor Ramon Casas (Barcelona, 1886 — 1932) ho va plasmar a la tela «Corpus. Sortida de la processó de l'església de Santa Maria» (1896-1898), actualment al Museu Nacional d'Art de Catalunya.
A conseqüència de l'atemptat, la repressió és fortíssima i empresonen a Montjuïc unes quatre-centes persones, entre les quals, Joan Montseny, conegut com «Federico Urales», pare de la futura primera dona ministra d'Europa, Frederica Montseny.

TORNAR A L'ÍNDEX

1897

El seu poema «La caputxa catalana» és premiat als Jocs Florals de Barcelona.

Mor, a la Jonquera, Alt Empordà, el narrador, polític i publicista Carles Bosch de la Trinxeria (n. Prats de Molló, Vallespir, 1831).

Àngel Guimerà, *Terra baixa.*
Santiago Rusiñol, *Oracions* (poemes en prosa).
Josep Soler i Miquel, *Decadentismo.*

1898

«Feminisme. Carta oberta á la erudita escriptora donya Josepha Pujol viuda de Collado», article de Dolors Monserdà a *La Renaixensa.*

TORNAR A L'ÍNDEX

Als Jocs Florals d'Olot: Caterina Albert hi presenta el monòleg *La infanticida* i *Lo llibre nou*, poesia. Totes dues composicions van ser premiades. Gran escàndol pel monòleg. El secretari de l'acte escriu en la Memòria: *«La infanticida*, d'un realisme que posa els cabells de punta, que esgarrifa i fa tremolar només de pensar que s'ha de posar en escena, però que encanta per lo ben fet, per la correcció de la forma...».

«Estava escrivint, aleshores, *La tieta,* però, no tinguent temps d'acabar-la, vaig enviar *La infanticida*, que ja tenia en cartera. Com ni de sombra se m'havia ocorregut que

podés ésser premiat, l'havia signat amb el meu nom. Al cap d'uns dies, quedava fulminada llegint als diaris el veredicte, més ben dit, una nota del Jurat pregant a l'autor de *La infanticida* que fes el favor de presentar-se o escriure, a fi de tractar de quelcom referent al dit monòleg.» Carta de Caterina Albert a Roser Matheu del 15 de gener de 1958.

Neix, a Barcelona, el poeta, memorialista, assagista i traductor, Marià Manent (†Barcelona, 1988).

Adrià Gual funda el Teatre Íntim, de caire ibsenià.

TORNAR A L'ÍNDEX

Àngel Guimerà, *Mossèn Janot.*
Santiago Rusiñol, *Els caminants de la terra.*
Marian Vayreda, *Records de la darrera carlinada.*

Mor, a Ciutat de Mallorca Victòria Penya (n. Ciutat de Mallorca, 1827), també coneguda com Victòria Penya d'Amer, poeta romàntica, col·laboradora de *La Renaixensa* i participant activa als Jocs Florals.

Estats Units declara la guerra a Espanya, després de l'enfonsament del Maine. Derrotes espanyoles de Santiago i Cavite. Pau de París i Espanya perd Cuba, Filipines i Puerto Rico.

1899

«El mendicant», article de Dolors Monserdà a *La Veu del Montserrat.*

La Veu de Catalunya passa a ser diari.

Neix a Sabadell, el poeta, comediògraf i traductor Joan Oliver (†Barcelona, 1986), que emprarà el pseudònim poètic de «Pere Quart».

Narcís Oller, *La bogeria.*

TORNAR A L'ÍNDEX

1900

Publica *La família Asparó. Novel·la de costums del nostre temps.* El mateix any se'n fa una segona edició.

Àngel Guimerà, *La filla del mar* (teatre).
Joan Maragall, *Visions i cants.*
Marian Vayreda, *Sang nova.*

1901

El seu poema «Urbemania» és premiat als Jocs Florals de Barcelona.

Caterina Albert inaugura el pseudònim «Víctor Català» amb la publicació d'*El cant dels mesos*, poesia. «Lo *Cant*

dels mesos fou lo pòsit d'un gran dolor i d'un gran enyorament produïts per la mort de la meva àvia...» (Carta de Caterina Albert a Joan Maragall del 19 de febrer, 1903). També *L'Avenç* li publica *4 monòlegs en vers* («La tieta», «Pere Màrtir», «La Vepa» i «Germana Pau»).

Raimon Casellas, *Els sots feréstecs.*

Neix, a Barcelona, el poeta, publicista i traductor Tomàs Garcès (†Barcelona, 1993).

Moren: a Barcelona, Víctor Balaguer (n. Barcelona 1824) i el dibuixant i crític d'art Josep Lluís Pellicer (†Barcelona, 1901).

TORNAR A L'ÍNDEX

Fundació de la Lliga Regionalista (Prat de la Riba i Cambó). Creació de l'Associació Wagneriana a Barcelona.

1902

Caterina Albert publica *Drames rurals* («L'alcavota»). «...i compto que tot lo renou que han mogut los *Drames rurals* no es deu a altra cosa que a la trista casualitat d'ésser escrits per una dona, en aquesta terra, en que és més deshonrós per una dona escriure que fer altres disbarats.» (Carta de «Víctor Català» a Joan Maragall de 1903, sense

dia). Comença la correspondència entre l'autora i Maragall, que durarà—que se'n tingui constància— fins al 1907, per part de Maragall i fins al 1911, any de la mort del poeta, per part d'ella.

1903

«Vella!», narració de Dolors Monserdà a *Ilustració Catalana.*

Caterina Albert, emmascarada sota el pseudònim de «Víctor Català» es presenta als Jocs Florals de Barcelona amb *Marines*, que obté la copa del consistori. Per tal de conservar l'anonimat no es presenta a recollir el premi. Lluís Via director de la revista *Joventut* li encarrega el que serà la seva novel·la *Solitud*.

TORNAR A L'ÍNDEX

Joan Maragall, *Les disperses, Elogi de la paraula* (discurs inaugural de la presidència de l'Ateneu Barcelonès). «Quin orgull per nosaltres que en aquesta nostra Espanya tan garrulament enraonadora hagi sigut un català el qui haja trobat les paraules vives per a fer capir l'altíssim valor de la paraula! I quin orgull per l' Ateneu haver-li donat a vostè, al donar-li la presidència, l'ocasió per a dir-los aqueixes paraules enlairadores!» (Carta de «Victor Català» a Joan Maragall, 17 d'octubre, 1903).

Josep Pous i Pagès, *Per la vida.*
Joaquim Ruyra, *Marines i boscatges*.
Jacint Verdaguer, *Al cel.*

Antonio Machado, *Soledades.*

1904

Publica *La fabricanta. Novela de costums barceloninas (1860-1875)*, amb il·lustracions en cada capítol del seu germà, Enric Monserdà.
Mor el seu marit, Eusebi Macià Pujol (n. Barcelona 1840).

TORNAR A L'ÍNDEX

Caterina Albert publica *Ombrívoles*. La revista *Joventut* comença a publicar (19 de maig) la seva novel·la *Solitud*. La publicació durarà un any, 46 plecs, el darrer dels quals apareixerà el 20 d'abril de 1905. També publica «Sobretaula» a l'*Almanac de l'Esquella de la Torratxa.*

Josep Maria Folch i Torres, *Lària.*
Enric de Fuentes, *Tristors.*
Joan Maragall, *Les disperses.*
Felip Palma [pseudònim de Palmira Ventós i Cullell], *Asprors de la vida.*
Josep Pous i Pagès, *Quan es fa nosa.*
Marian Vayreda, *La punyalada.*
Juli Vallmitjana, *La xava.*

Neixen: a Barcelona, Anna Murià (†Terrassa, Vallès Occidental, 2002) periodista, narradora, memorialista i traductora; a Sabadell, Vallès Occidental, Joan Prat Esteve, periodista, crític literari, poeta (ocasional) i traductor, conegut com «Armand Obiols» (†Viena, 1971).

Neix, a Málaga, Andalusia, Maria Zambrano (†Madrid, 1991), filòsofa i ocasional narradora.

1905

Agustí Calvet [Gaziel], *Sentiment.*
Raimon Casellas, *Les multituds.*
Enric de Fuentes, *Il·lusions.*
Josep Pous i Pagès, *Empordaneses.*
Santiago Rusiñol, *Ocells de fang.*
Emília Sureda, *Poesies mallorquines* (edició pòstuma).

A l'agost es posa a la venda *Solitud* de Caterina Albert en forma de llibre amb dues edicions en aquest any i una tercera el 1909. *Il·lustració Catalana* també publica de l'autora el *Llibre blanc; policromi, tríptic.* Miquel dels Sants Oliver publica a la revista *Il·lustració Catalana,* «Víctor Català: *Solitut*».

Neix, a Madrid, Frederica Montseny (†La Gardèla de Lesa, Garona Nauta, França, 1994).

TORNAR A L'ÍNDEX

1906

Publica *La Quitèria,* l'única incursió de Monserdà en la novel·la ruralista. Col·labora a la revista *Or i Grana*.

Miquel Costa i Llobera, *Horacianes.*
Prudenci Bertrana, *Josafat.*
Enric de Fuentes, *Romàntics d'ara.*
Carme Karr, *Volves* i *Clixés;* (publicats amb el pseudònim «L'Escardot»).
Joan Maragall, *Enllà.*
Narcís Oller, *Pilar Prim.*
Josep Pous i Pagès, *Revolta.*
Enric Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana.*

TORNAR A L'ÍNDEX

Es considera aquest any com el d'inici del Noucentisme, perquè «Xènius» comença a publicar el seu *Glosari* i, també, perquè desapareix la revista *Joventut*, que, entre d'altres, havia publicat *Solitud* com a fulletó i, després, en forma de llibre.

Mor el dramaturg noruec Henrik Ibsen (n. Skien, 1828). Les seves obres havien tingut un gran èxit a Catalunya Pompeu Fabra i Joaquim Casas-Carbó (Barcelona,1858— 1943) van traduir van traduir, el 1893, *Espectres. Drama de família en tres actes* (Gjengangere, 1881).

Premi Nobel de Medicina a Santiago Ramón y Cajal.

Casament d'Alfons XIII i atemptat contra la parella reial, a càrrec de l'anarquista sabadellenc Mateu Morral.

1907

Publica l'opuscle, *El feminisme a Catalunya.* La revista *Feminal* publica la seva narració «Nit de lluna», il·lustrada per la pintora Lluïsa Vidal Puig (Barcelona 1876-1918).

Prudenci Bertrana, *Nàufrags* i *Crisàlides* (narracions).
Josep Maria Folch i Torres, *Aigua avall* ; *Sobirania.*
Joan Maragall, *Elogi de la poesia.*
«Felip Palma», *La caiguda.*
Santiago Rusiñol, *L'auca del senyor Esteve.*

TORNAR A L'ÍNDEX

Caterina Albert publica *Caires vius* (set narracions, entre les quals «El calvari d'en Mitus» , «El carcanyol», i «L'amoreta d'en Pius»).
«...acabo de llegir *Caires vius* i no trobo pas que desmereixi en res de l'admirable conjunt de la seva obra, com vostè, excessivament desconfiat de la pròpia força, semblava témer... Ja ho sé que per tot el llibre hi campa aquella obscura violència de tota la seva obra...» (Carta, des de Caldetes, de Joan Maragall a «Víctor Català», del 26 de juny).

Neix, a Barcelona, Maria Teresa Vernet (†Barcelona, 1974), la primera autora que va guanyar el Premi Crexells (1934) amb la novel·la *Les algues roges*. També va escriure poesia i va ser una excel·lent traductora, en especial de James Joyce, *Retrat de l'artista adolescent* (1967).

L'Ajuntament de Barcelona organitza una important exposició de pintura impressionista. El teatre Íntim d'Adrià Gual representa l'obra, de tall ibsenià, de Jaume Brossa, *Els sepulcres blancs*.

Creació de l'Institut d'Estudis Catalans.

TORNAR A L'ÍNDEX

Il·lustració Catalana estrena el seu suplement per a dones, *Feminal*, que dirigirà Carme Karr.

Picasso, *Les senyoretes del carrer Avinyó.*

1908

Publica amb el títol *Del món*, un volum de narracions, dins la Biblioteca popular de L'Avenç, i la segona edició de *La fabricanta.*

Caterina Albert publica «Fragment (d'una novel·la inèdita)» a l'*Almanac de l'Esquella de la Torratxa.*

Guerau de Liost, *La muntanya d'ametistes.*
Joan Maragall, *Nausica* (1908-1910), tragèdia en vers.
Alfons Maseras, *Edmon.*

Neix, a Barcelona, Mercè Rodoreda (†Girona, 1983), novel·lista, poeta i artista plàstica.

V Exposició Internacional d'Art a Barcelona.

1909

Publica *Estudi feminista. Orientacions per a la dona catalana,* amb pròleg doctrinal del Pare Miquel d'Esplugues.

TORNAR A L'ÍNDEX

Presideix els Jocs Florals de Barcelona durant els quals s'atorga per primera vegada el Premi Fastenrath, que recau en *Solitud*, un premi al qual l'havien presentada «mans amigues». L'autora, Caterina Albert, en carta a Monserdà, demana que l'import del premi es destini a un bust del mecenes Johannes Fastenrath.

Publica a *La Veu de Catalunya* l'article «Com deu ésser la nostra protesta», sobre la Setmana tràgica.
Joan Alcover, *Cap al tard.*
Raimon Casellas, *Llibre d'històries.*

Josep Maria Folch i Torres, *Joan Endal.*
Alfons Maseras, *L'adolescent.*
Miquel de Palol, *Camí de llum.*

Francesca Bonnemaison crea l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona.

A la Universitat de Barcelona es matriculen cinc dones.

Setmana Tràgica a Barcelona i execució de Ferrer i Guàrdia.

Espanya: Guerra del Marroc, desastre del Barranco del Lobo (Melilla).

TORNAR A L'ÍNDEX

1910

Crea el *Patronat per a les Obreres de l'Agulla* i imparteix conferències a l'Acció Social Popular de Barcelona. Aquesta feina la complementava la *Lliga de Compradores*, que s'encarregava de sensibilitzar totes les dones perquè no compressin en establiments que s'abastien amb productes de l'explotació (amb publicació de llistes blanques inclosa). Monserdà ho va explicar en conferències i més endavant amb la seva novel·la *Maria Glòria* (1917).

Es publica la versió alemanya de *Solitud*, a càrrec d'Eberhard Vogel. A Berlín, la Llibreria Fischer publica al seu catàleg una fotografia de l'autora, Caterina Albert/«Víctor Català». És la primera vegada que apareix una imatge de l'autora, que s'emmascarava sota el pseudònim mascle, «Víctor Català».

Neixen, a Barcelona, la poeta, assagista i traductora Rosa Leveroni (†Barcelona, 1985) i les narradores Rosa Maria Arquimbau (†Barcelona,1992) i Elvira Augusta Lewi (†Barcelona, 1970); i a Girona, l'historiador Jaume Vicens Vives (†Lyon, Auvergne-Rhône-Alpes, França, 1960).

TORNAR A L'ÍNDEX

En el curs escolar 1910-1911 va haver-hi 300 alumnes matriculades a l'Institut de Cultura.

Carme Karr, *Cultura femenina (Conferències de l'Ateneu).* Karr havia estat la primera dona en conferenciar a l'Ateneu Barcelonès.

Maria Antònia Salvà, *Poesies* i *Les illes d'or* (versió de *Lis Isclo d'Or*, de Frederic Mistral).

1911

Publica el volum *Poesies.*

Prudenci Bertrana, *Proses bàrbares.*
Àngel Guimerà, *La reina jove.*
Joan Maragall, *Seqüències.*

Valle Inclán a Barcelona per a l'estrena al Teatre Novetats de *Voces de gesta. Tragedia pastoril,* on apareix un personatge, «Garín», que s'ha relacionat amb el Joan Garí de Víctor Balaguer (1824-1901), referit a la llegenda de la fundació de Santa Cecília de Montserrat. Balaguer havia estat, per altra banda, el gran impulsor del Jocs Florals del segle XIX. També, Valle Inclán dóna una conferència a l'Ateneu i una altra al Cercle Tradicionalista. Manifesta que a Barcelona és on respira aires de llibertat i accepta la invitació dels tradicionalistes (carlins) per anar d'excursió a Montserrat.

TORNAR A L'ÍNDEX

La mort a Barcelona, de Joan Maragall, assistit pel Pare Miquel d'Esplugues, commou Catalunya. «No em meravellava de la profonda influència que ha exercit vostè en la literatura catalana amb un número relativament escàs d'obres: és la força poderosa de la seva personalitat la que s'imposa i regna». (Carta de «Victor Català» a Maragall, 23 de desembre de 1903).

1912 Dolors Monserdà dóna una *Conferència sobre la Lliga de Compradores* al Foment del Treball Nacional. Es publica la traducció castellana de la seva primera novel·la, *Montserrat*, amb il·lustracions de Lluïsa Vidal.

Eugeni d'Ors, *La ben plantada.*
Josep Pous i Pagès, *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals.*

Lectura Popular de Francesc Matheu dedica un quadern a Caterina Albert. L'autora hi escriu una nota biogràfica, que diu, entre d'altres coses: «... vaig néixer a l'Escala, que m'agrada d'escriure des de molt joveneta, que vaig formar-me a la bona de Déu...».

TORNAR A L'ÍNDEX

Neix, a Barcelona el prosista Pere Calders (†Barcelona,1994).

1913

Escriu l'obra teatral *Amor mana,* que resta inèdita i no es publicarà fins el 1930 dins l'edició de *La Quitèria*.

Carles Riba, *Estances* (comença la publicació que seguirà als anys 1919, 1920 i 1930).
Guerau de Liost, *Somnis.*

Carme Karr funda *La Llar*, «primera residència per a professores i estudiantes», segons deia el de promoció.

Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans.

Neix, a Ciutat de Mallorca, el poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel. (†El Brull, Osona, 1938)

1914

***Feminal* publica els poemes «La guerra» i «Nit de Nadal».**

TORNAR A L'ÍNDEX

Raimon Casellas, *Etapes estètiques* (publicació pòstuma de les seves ressenyes artístiques a *La Vanguardia*).
Maria Domènech, *Neus.*
Alexandre Plana, *Antologia de poetes catalans moderns.*
Santiago Rusiñol, *El català de «la Mancha».*

Creació de la Mancomunitat de Catalunya.

Primera Guerra Mundial, la «Guerra Gran».

1915

Publica *Biografia de Na M. Josepa Massanés i Dalmau.* El regidor de l'Ajuntament, Francesc Puig i

Alfonso la va llegir el 26 de juny en l'acte de col·locar el retrat de Massanés a la Galeria de Catalan(e)s Il·lustres.

Presidència honorària del Comité Femení Pacifista de Catalunya, fundat per Carme Karr, que en va ser la Presidenta.

Prudenci Bertrana, *La lloca de la vídua.*
Alfons Maseras, *Ildaribal.*

1916

Publica el seu recull d'articles i conferències *Tasques socials,* amb una «Carta-pròleg» del P. Ignasi Casanovas.

Clementina Arderiu, *Cançons i elegies.*

1917

Publica *Maria Glòria. Novel·la de costums barcelonines* i la narració «No sempre la culpa és d'ella», a *La Novela Nova*.

Caterina Albert presideix els Jocs Florals de l'Ajuntament de Barcelona, on llegeix el discurs «De civisme i civilitat». També presideix l'Esbartada a la Font del Desmai, en commemoració del cinquantenari de la fundació de l'Esbart de Vic.

TORNAR A L'ÍNDEX

Pròleg de «Víctor Català» al llibre de J. M. Girona, *Versos d'amor i de galania.*

El 3 de maig es llança la col·lecció *La Novela Nova*, segons Alan Yates «amb l'ambició palesa d'emular els èxits d'aventures semblants en castellà». Una col·lecció, segons ell, que reedita autors ja marginats en aquella època «com Bertrana, Víctor Català, Oller, Casellas, Rusiñol, Pous i Pagès». També en aquest any es funda l'Editorial Catalana, «la darrera creació patriòtica de Prat de la Riba».

Maria Domènech, *Contrallum.*
Pompeu Fabra, *Diccionari ortogràfic.*
Santiago Rusiñol, *La «Niña Gorda»*.
Maria Antònia Salvà, *Mireia* (versió de *Mirèio*, de Frederic Mistral).

TORNAR A L'ÍNDEX

Mor Enric Prat de la Riba, President de la Mancomunitat de Catalunya. El succeirà l'arquitecte i arqueòleg Josep Puig i Cadafalch (Mataró, Maresme, 1867—Barcelona, 1956), gendre de Dolors Monserdà.

El 16 de març, a les 11:45 am. a Petrograd (actual Sant Petersburg, Rússia), seguint una revolta iniciada dies abans, va morir molta gent enfrontada amb l'autoritat. Es considera l'inici de la Revolució Russa que canviaria el món.

1918

Publica «Els rellogats. Els captaires. Els vells» a *La Novela Nova*.

Joan Alcover, *Poemes bíblics.*
Josep Carner, *Les planetes de Verdum* (antologia d'articles).
Carme Karr, *Caritat*.
Guerau de Liost, *La ciutat d'ivori.*
Narcís Ollé, *Al llapis i a la ploma* (narracions).
Santiago Rusiñol, *En Josepet de Sant Celoni.*
Carles Soldevila, *L'abrandament* (narracions).

TORNAR A L'ÍNDEX

Caterina Albert comença a publicar, el 7 d'abril, *Un film (3.000 metres)*, a la revista *Catalana*, de Francesc Matheu. En principi es publicarà com **** (3.000 m.)* i acabarà el setembre de 1921, per culpa d'interrupcions en la publicació de la revista. No s'ofereix en forma de fulletó, ans dins la revista, que, després, oferia la novel·la relligada als seus subscriptors. Comença un diari, «A flor de jorns». De la mateixa manera que Monserdà tan sols té una novel·la ruralista, *La Quitèri*a, *Un film* d'Albert és l'única novel·la ciutadana, com les de Monserdà, de l'autora de l'Escala.

Neixen, a Barcelona, la novel·lista, dramaturga, periodista i política Maria Aurèlia Capmany (†Barcelona, 1991); i a l'Aranyó, Segarra, Manuel de Pedrolo (†Barcelona 1990), novel·lista i traductor.

L'Editorial Catalana llança dues col·leccions literàries: Biblioteca Literària i Biblioteca Catalana. Publicació de la revista *D'Ací i D'Allà*.

Rebomboris del pa, promoguts per les dones a Barcelona, contra l'augment de preus dels productes bàsics.

TORNAR A L'ÍNDEX

Pandèmia de grip, coneguda com la grip espanyola. A Barcelona s'inicià el setembre de 1918 i assolí el seu punt més àlgid a primers d'octubre. Quan l'epidèmia començava a remetre, pel mes de novembre, es calculava que hi havia a Barcelona uns 150.000 afectats. La pintora Lluïsa Vidal, morí a causa d'aquesta grip.

Una llei espanyola obre l'accés de les dones al funcionariat públic i Maria Domènech és una de les primeres Inspectores auxiliars de Treball.

Final de la Guerra Gran. És la primera vegada que les dones (de més de 30 anys) poden votar a unes eleccions generals, a Gran Bretanya.

1919

Mor a Sarrià, a casa de la seva filla Angelina, el 31 de març.

Maria Domènech, *Els gripaus d'or.*
Joaquim Ruyra, *La parada.*
Josep Maria de Sagarra, *Paulina Buxareu.*

Publicació de la revista *Mirador*.
A la Universitat de Barcelona es van matricular 54 dones.

Vaga de la Canadenca que va paralitzar totalment la vida barcelonina. Per exemple, l'esquela anunciant la mort de Dolors Monserdà no es va poder publicar fins al cap d'uns dies del seu traspàs.

TORNAR A L'ÍNDEX

1920

Publicació pòstuma de *Buscant una ànima.*

Caterina Albert publica *La Mare-Balena* a l'Editorial Catalana, que inclou el conte «Substitució», suposadament inspirat en la vida pagesa de Cinclaus.

Clementina Arderiu, *L'alta llibertat.*
Prudenci Bertrana, *Els herois.*

Josep Carner, *L'oreig entre les canyes.*
Joaquim Ruyra, *Pinya de Rosa.*

A l'Institut de Cultura de Barcelona es van matricular, durant el curs 1920-1921, 3.811 alumnes.

Eugeni d'Ors, «Xènius», se'n va de Catalunya. També Carner se'n va de Catalunya—on no s'establirà permanentment mai més—seguint la seva carrera diplomàtica.

Creació de l'orquestra Pau Casals.

TORNAR A L'ÍNDEX

Primera Fira de Mostres de Barcelona.

Margarita Nelken, *La condición social de la mujer en España.*

1921

Pere Coromines, *Cartes d'un visionari.*
Àngel Guimerà, *Cants a la pàtria.*
Alfons Maseras, *A la deriva.*
Carles Riba, *Escolis.*

1922

Neix a Sueca, Ribera Baixa, l'assagista i poeta Joan Fuster (†Sueca, Ribera Baixa, 1992).

Caterina Albert publica *Ressons d'Empori: notes extractades de distintes obres*, on mostra la seva vessant d'arqueòloga i que extreu del seu discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Hi fa especial esment de l'església de Santa Reparada de Cinclaus. L'autora, a Cinclaus, organitza la recuperació del ball del Contrapàs (precedent de la sardana), oferint un premi als qui, d'altres contrades, el volguessin ballar allí. En una postdata, li escriu a Àngel Guimerà: «En [Eberhard] Vogel me diu que presenta *Terra baixa de vostè pel premi Nobel. Ho sabia?*» (Carta d'octubre, sense dia). Inicia una campanya per ajudar econòmicament el catalanòfil alemany Dr. Eberhard Vogel, empobrit per la Gran Guerra.

TORNAR A L'ÍNDEX

Ventura Gassol, *Les tombes flamejants*.
Eduard Girbal, *La tragèdia de cal Pere Llarg.*
Josep Lleonart, *El camí errat.*
Josep Pin i Soler, *Alícia.*
Josep Roig i Raventós, *Flama vivent.*
Joan Salvat-Papasseit, *El poema de la rosa als llavis.*
Antoni Rovira i Virgili, *Història Nacional de Catalunya*.

Jacinto Benavente Premi Nobel de Literatura.

1923

El 14 de gener Caterina Albert és solemnement rebuda a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona. La reben com a «Víctor Català». Albert hi pronuncia un llarg discurs (posteriorment editat per la Reial Acadèmia) alabant el seu predecessor, Frederic Rahola, que li va respondre Ernest Moliné i Brasés.

Cop d'estat de Primo de Rivera i assassinat de Salvador Seguí, el «Noi del Sucre». Comença la dictadura primoriverista, que imposa censura.

TORNAR A L'ÍNDEX

1924

Maria de Bell-lloch, *Elisabeth de Mur*.
Prudenci Bertrana, *Proses bàrbares; El desig de pecar.*
Josep Carner, *La inútil ofrena.*
Eduard Girbal, *La cuaranya.*
Carles Riba, *L'ingenu amor.*

Neix a Burjassot, Horta Nord, el poeta i periodista Vicent Andrés i Estellés (†València 1993).

L'Avenç publica *El carcanyol* de «Víctor Català», dins de la col·lecció *La Novel·la d'Ara, 8*; i, també, *Els centaures*, 39.

Apareix la *Revista de Catalunya*, que es publicarà fins al final de la Guerra Civil i es reprendrà a París, sota la direcció d'Armand Obiols. Josep Maria de Casacuberta (Barcelona, 1897—1985) inicia la publicació de la col·lecció «Els Nostres Clàssics». Creació de Ràdio Barcelona, primera emissora de ràdio d'Espanya.

Destitució de Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat de Catalunya.

1925

Conferència de Carles Riba a l'Ateneu, «Una generació sense novel·la». Entre les assistents, Caterina Albert.

TORNAR A L'ÍNDEX

Prudenci Bertrana, *Jo! Memòries d'un metge filòsof.*
Josep Carner, *El cor quiet* (poesia) i *Les Bonhomies* (prosa).
Josep Pla, *Coses vistes.*
Joan Puig i Ferreter, *L'home que tenia més d'una vida.*
Joaquim Ruyra, *Les coses benignes.*

Antoni López Llausàs funda l'Editorial Diana on debutarà Pla. López-Llausàs era fill de l'editor de la revista satírica *L'Esquella de la Torratxa* i amb el temps (1932) serà l'editor del *Diccionari general de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra. També crea la Llibreria Catalònia de Barcelona que, després de la Guerra Civil, serà la Casa del Llibre.

Supressió de la Mancomunitat de Catalunya i atemptat frustrat, al Garraf, contra Alfons XIII.

1926

Publicació d'*Un film* de Caterina Albert en tres volums a la Biblioteca Literària, Editorial Catalana de López Llausàs, núms. 91-92-93. A *La Revista*, la publicació creada per Josep Maria Lòpez-Picó, apareix una llarga entrevista, «Conversa amb Víctor Català», de Tomàs Garcès (reproduïda a les seves *Obres Completes*, 1972).

Maria Antònia Salvà, *Espigues en flor.*
Maria Teresa Vernet, *Maria Dolors.*
Joan Puig i Ferreter, *Servitud.*

TORNAR A L'ÍNDEX

Conspiració de Prats de Molló.

1927

Cèsar August Jordana, *El collar de la Núria.*
Carles Riba, *Els Marges.*

Neix, a Madrid, la novel·lista i assagista Carmelina Sánchez-Cutillas (†València, 2009).

Creació del premi Joan Crexells de novel·la, que Maria Teresa Vernet guanyarà al 1934 amb *Les algues roges* i Mercè Rodoreda el 1937, amb *Aloma.*

Maria Domènech, *El profesionalismo y los sindicatos.*
Maria Teresa Vernet, *Amor silenciosa.*

Primera pedra de l'Estadi de Montjuïc.

TORNAR A L'ÍNDEX

BIBLIOGRAFIA

NOVEL·LES

La Montserrat. Novela de costums del nostre temps. Barcelona, Imprempta La Renaixensa , 1893.

Traducció castellana

Montserrat. Novela de costumbres escrita en catalán por Dolores Monserdá de Maciá[.] Traducida al castellano por M.ª de M[ontserrat]. V[ives]. de B[anús]. [Il·lustracions de Lluïsa Vidal. 2ª. edició esmenada, revisada i prologada per l'autora.] Barcelona, Librería Católica, 1912.

TORNAR A L'ÍNDEX

Edició més recent:

La Montserrat. Edició, introducció, notes i activitats a cura de M. Carme Mas. Barcelona, Col·lecció «Tinell», núm. 14, Ed. Bruño, 1994.

La familia Asparó . Novela de costums del nostre temps. Barcelona, Imprempta de La Renaixensa , 1900.

Edició més recent:

La família Asparó. Edició i «Pròleg» de M. Carme Mas. Valls, «Biblioteca de tots colors» núm. 10, Cossetània Edicions, 2016.

La fabricanta. Novela de costums barceloninas (1860-1875). [Il·lustrada per Enric Monserdà]. Barcelona, Llibreria de Francesch Puig, 1904.

Edicions més recents:

La fabricanta. «Introducció» de Roser Matheu. Barcelona, Selecta, 1972.

La fabricanta. «Pròleg a tres veus» de Teresa Pàmies. Barcelona, Edicions de l'Eixample, «Clàssiques», núm. 6, 1992.

La fabricanta. «Pròleg» de Josep M. Vilumara i Lamarca. «Introducció» de M. Carme Mas. Barcelona, «Clàssiques catalanes», núm. 6, Horsori, 2008.

TORNAR A L'ÍNDEX

La Quitèria. Novela. Barcelona, Ilustració Catalana, 1906.

Edició més recent:

La Quitèria. Collbató, Col·lecció sèrie maior, Edicions La Guineu, 2006.

Maria Glòria. Novel·la de costums barcelonines. Barcelona, Llibreria Parera, 1917.

Edició més recent:

Maria Glòria. No sempre la culpa és d'ella. «Introducció» de M. Carme Mas. Martorell, Adesiara, 2019.

Buscant una ànima. Novel·la de costums barcelonins, obra pòstuma. Barcelona, Editorial Políglota, 1920.

Edició més recent:

Buscant una ànima. Novel·la de costums barcelonins, obra pòstuma [Portada amb il·lustració de Longoria], Barcelona, Editorial Políglota, 1929.

NARRACIONS

TORNAR A L'ÍNDEX

Del món. 2 vols. Barcelona, Biblioteca popular de L'Avenç , núm. 88-89, 1908.

Edicions més recents:

Del món. «Introducció» d'Isabel Segura. Barcelona, Col·lecció «Clàssiques catalanes» núm. 1, LaSal, 1983.

Del món. Pròleg: «La idealitat és tan subtil, que un sol àtom de matèria la corromp o l'esvaeix» de Francesco Ardolino; Epílegs: «Qui té (o ha tingut) por de Dolors Monserdà» de Marta Pessarrodona, «D'Ofèlia a Marguerite: música i literatura a *Del món*» de M. Carme Mas. Barcelona, Filigrana 2020.

«La plegaria de una madre». *Eco de Euterpe*, any VII, núm. 281-285, 2-23 juliol 1865. p. 49-51; 53-54; 57-60; 65-67.

«El mulato». *Romea*, any II, núm. 52-55, 29 juliol - 19 agost 1875, p. 203-204; 207-208; 211-212; 215-216.

«Gabriela». *El Figurín Artístico*, any I, núm. 2-3, 15 agost - 15 set 1882, p. 6-7; 23.

«La maestra catalana», «La viuda». *Las mujeres españolas, americanas y lusitanas pintadas por sí mismas.* Barcelona, Establecimiento tipográfico-editorial de Juan Pons, [1882]), p. 560-588; 827-835.

«¡Monja no! ¡Monja no!». *La Renaixensa*, any XXVII, núm. 7302, 25 desembre 1897, p. 2872-2875.

«Un de tants». Fulletó *La Veu de Catalunya*. Barcelona, Imp. de La Veu de Catalunya, gener 1899.

«¡Vella!». *Ilustració Catalana*, any I, núm. 14, 6 setembre 1903, p. 213-216.

«La mirada». *Ilustració Catalana*, any II, núm. 73, 23 octubre 1904, p. 706-708.

«Les tres princeses». *En Patufet*, any III, núm. 135, 4 agost 1906, p. 487-490.

«Nit de lluna». *Feminal*, núm. 1, 28 abril 1907 [suplement *Ilustració Catalana* núm. 204], p. [286-288].

«Ànimes, Ànimes!». *Feminal*, núm. 75, 29 juny 1913, [suplement *Ilustració Catalana* núm. 527], p. [650-653]

«No sempre la culpa és d'ella»; «Per lluir». *La Novela Nova,* any I, núm. 11, 1917.

TORNAR A L'ÍNDEX

«Intimitats». *Feminal*, núm. 117, 28 gener 1917, [suplement *Ilustració Catalana* núm. 712], p. [58-59].

«Un bon acomodo». *Feminal*, núm. 120, 29 abril 1917 [suplement *Ilustració Catalana* núm. 725], p. [291-292].

«Els vestits de la "Conchita" (Siluetes de mitjan segle XIX)». *D'ací D'allà*, vol. 3, núm. 4, abril 1919, p. 353-365.

«Les estrenes de Nadal». *Vida Femenina*, any III, núm. 1, 3 gener 1921, p. 7-8.

«Sense timó! Novel·la original per Dolors Monserdà de Macià». *La Novel·la d'Ara,* núm. 157, Barcelona, L'Avenç gràfic, 1926.

TORNAR A L'ÍNDEX

POESIA

Poesies Catalanes. [Portada amb il·lustració d'Enric Monserdà. Anotacions de l'autora] Barcelona, Imprempta La Renaixensa , 1888.

Poesies. Barcelona, Ilustració Catalana, 1911.

«Poesies» [Selecció], *Lectura popular*, vol. XI, núm. 183. Barcelona, Estampa la Renaixensa, [s.d.].

TEATRE

Sembrad y cojereis. Comedia en tres actos y en verso original de D.ª Dolores Monserdá de Maciá. Estrenada con éxito extraordinario en el Teatro Romea la noche del 5 de enero de 1874. Barcelona, Establecimiento Tipográfico de Jaime Jepús, 1874.

Teresa. Comedia en 2 actes y en vers de na Dolors Moncerdá de Maciá. Estrenada en lo teatre Romea la nit del 24 de Febrer de 1876 [Edició per capítols dins *Lo Gay Saber* , 1 desembre 1880 - 1 abril 1881.

«Amor mana. Comedia en tres actes». *La Quitèria. Novel·la per Dolors Monserdà de Macià*. Barcelona, Editorial Políglota, 1930.

Edició recent:

«Teresa o un jorn de prova»; «Amor mana. Comèdia en tres actes». *Pioneres modernes: dotze autores de l'escena catalana 1876-1938.* Antologia a cura de Mercè Ibarz. Tarragona, Arola editors, 2020.

TORNAR A L'ÍNDEX

ASSAIG

El Feminisme a Catalunya, per Dolors Monserdá de Maciá. Barcelona, Llibreria de Francesch Puig, 1907.

Estudi feminista. Orientacions pera la dòna catalana, per Dolors Monserdá de Maciá. «Introducció» del P. Miquel d'Esplugues. Barcelona, Lluís Gili Llibrer-Editor, 1909.

Edició recent. facsímil.

El Feminisme a Catalunya / Estudi feminista. Orientacions per a la dona catalana. Pròleg: «Recuperar la història de les dones i el feminisme», de Laura Martínez Portell; Introducció: «El feminisme de Dolors Monserdà» de M. Carme Mas. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Institut Català de les Dones, Llop Roig, Llibres i Cultura, 2020.

ARTICLES (selecció)

TORNAR A L'ÍNDEX

Tasques socials. Recull d'articles, notes rurals i conferències, per ...., amb una Carta-Pròleg del Pare Ignasi Casanovas, S. J. Barcelona, Miquel Parera llibreter, 1916.

«La producció de la dona». *La Renaixensa,* any ix, vol. 1, núm. 6, 15 juny 1879. p. 274-277.

«Las senyoras y lo lliure-cambi». *La Renaixensa,* any xi, núm. 150, 1 abril 1881. p. 2034-2036.

«La indemnisació de las rifas». *La Renaixensa,* any xii, núm. 661, 3 febrer 1882. p. 790-791.

«¡Consumatum est!». *La Renaixensa,* any xii, núm. 820, 10 maig 1882. p. 2863-2865.

«Sogras y noras». *La Veu del Montserrat*, any v, núm. 25, 24 juny 1882. 195-196.

«Influencia dels jochs de la infantesa». *La Veu del Montserrat*, any v, núm. 26, 1 juliol 1882. p. 201-202.

«Las víctimas del travall». *La Renaixensa,* any XII, núm. 905, 1 juliol 1882. p. 4870-4871.

«La rifa y las casas d'empenyo». *La Renaixensa,* any XII, núm. 943, 23 juliol 1882. p. 5353-5354.

«Las bruixas del segle XIX». *La Renaixensa,* any XII, núm. 978,13 agost 1882. p. 5742-5744.

«Luxo y felicitat», *La Renaixensa,* any XII, núm. 1001, 27 agost 1882. p. 6020-6022.

«Lo restabliment del divorci a Fransa» *La Renaixensa,* any XIV, núm. 2087, 13 febrer 1884, p. 3511-3514.

«Impressions de la Cerdanya francesa», *La Renaixensa,* any XVII, núm. 4025/4048 (19 agost / 2 setembre 1887), p. 4929-4931; 5211-5213.

«Impressions de viatge», *La Renaixensa,* any XVII, núm. 4062, 10 setembre 1887, p. 5407.

«La veritat sobre la exposició universal de Barcelona». *La Renaixensa,* any XVIII, núm. 4583, 22 juliol 1888, p. 4414-4416.

«La cuestió de beneficencia a Barcelona. Lo bressol del nen Jesús». *La Renaixensa,* any XIX, núm. 5338, 20 octubre 1889, p. 6400-6403.

«Los catalans y la aprobació del article 15». *La Renaixensa,* any XIX, núm. 5047, 28 abril 1889, p. 2510-2512.

«Patronat de la Mare de Déu de la Mercè pera la redempció de noys y noyas presos». *La Renaixensa,* any XX, núm. 5998, 23 novembre 1890, p. 7315-7317.

«La cuestió obrera». *La Renaixensa,* any XXI, núm. 6236, 9 abril 1891. p. 2407-2408.

TORNAR A L'ÍNDEX

«Impressions de marina». *La Renaixensa,* any XXII, núm. 7112, 14 agost 1892, p. 7246-7248.

«Un exit teatral a fi de segle». *Lo Teatro Regional*, any III, núm. 100, 5 gener 1894, p. 6-7.

«Ço que els ulls no veuen, el cor no en dol». *La Renaixensa,* any XXV, núm. 8294, 10 novembre 1895, p. 6322-6323.

«La calamitat de lo barato». *La Renaixensa,* any XXV, núm. 8320, 15 desembre 1895, p. 7085-7088.

«Lo llibre de don Salvador Genís y'ls meus mestres». *Ilustració Catalana*, any II, núm. 49, 8 maig 1904, p. 304-306.

«Una orientació sobre'l problema dels captaires». *Barcelona*, F. Giró, 1906.

«Com deu ésser la nostra protesta». *La Veu de Catalunya*, any XIX, núm. 3.698, 21 agost 1909 (ed. vespre), p. 2.

«Lo treball en la dona rural». *Calendari del pagés pera l'any 1912 publicat per lo Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro*. Barcelona, Imprempta Elzevirana, 1911, p. 75-78

«Els rellogats. Els captaires. Els vells», *La Novel·la Nova*, any II, núm. 63, [1918].

TORNAR A L'ÍNDEX

DISCURSOS I CONFERÈNCIES

Discurs de Dª Dolors Monserdá de Maciá llegit en lo Saló de Cent de la Casa Consistorial, ab motiu de la repartició de premis en lo IV Certámen Literari del Col·legi Mercantil, celebrat en las Festas i Firas de la Verge de las Mercés de 1879. Barcelona, Imprenta de La Renaixensa, 1879.

Discurs de Dª Dolors Moncerdá de Maciá llegit en la inauguració de la tercera exposició de brodats decoratius de las senyoretas Gimpera, lo dia 31 de Maig de 1882 en l'Institut del Foment del Travall Nacional. Barcelona, Imprenta de La Renaixensa, 1882.

Discurs llegit en lo solemne acte de la inauguració de la capella del SS. Sagrament de Sant Pau del Camp y restauració dels claustres. Barcelona, Imp. La Hormiga de Oro, 1908.

Discurs de la Presidenta D.ª Dolors Monserdà de Macià , *Jochs Florals de Barcelona. Any LI de llur restauració.* Barcelona, Estampa La Renaixensa, 1909, p. 21-33.

«Discurs de Donya Dolors Monserdà de Macià llegit en la solemne sessió que celebrà el Montepío de Santa Madrona el día 9 de janer, en el que l'Excelentíssim Senyor Bisbe de Barcelona visità la casa social de l'Institut». *La mujer que vive de su trabajo*, núm. 47, 1910, p. 1-2

Conferencia sobre l'acció católica social femenina donada en l'Acció Social Popular de Barcelona lo dia 16 de mars de 1910. Barcelona, Imprempta La Renaixensa, 1910.

TORNAR A L'ÍNDEX

Conferencia donada á les cosidores inscrites al Patronat pera les obreres de l'agulla, al inaugurar la primera temporada de treball, lo dia 17 de juliol de 1910. Barcelona, Imprempta La Renaixensa, 1910.

Conferencia donada per la Presidenta Sra. Monserdá de Maciá, en la Capella del Palau Episcopal, ab motiu de la Junta anyal reglamentaria de Damas Protectores de la Institució, lo día 3 de Mars de 1911. Barcelona, Tipolitografia Seix, 1911.

Conferencia sobre la Lliga de Compradores, donada per Donya Dolors Moncerdá de Maciá en lo Foment del Treball Nacional lo dia 22 de febrer de 1912. Barcelona, Imp. Editorial Barcelonesa, 1912.

Treball llegit per la Presidenta Sra. Dª Dolors Monserdá Vda. de Maciá, dins Patronat pera les Obreres de l'Agulla. Treballs llegits en la Junta General celebrada en la Parroquia de Santa Anna lo dia 30 de mars de 1912. Barcelona, Industrias Gráficas Seix & Barral Herms., S.A., 1912.

Treball llegit per la Presidenta Sra. Dª Dolors Monserdá Vda. de Maciá, dins Patronat pera les Obreres de l'Agulla. Treballs llegits en la Junta General celebrada en la Parroquia de Santa Agna lo día 3 d'abril de 1913, junt amb el régisme de l'obra. Barcelona, Industrias gráficas Seix & Barral herms., S.A., 1913.

La influencia de l'home en el camp de les obres femenines. Conferència 20 de la sèrie organitzada per la M. Iltre. Junta de Dames de Barcelona pronunciada el dia 11 de febrer de 1919 a la Sala Mozart per Dolors Moncerdá Vda. de Maciá. Barcelona, Bloud y Gay editors, 1919.

TORNAR A L'ÍNDEX

BIOGRAFIA

«Josefa Massanés. Su vida y sus escritos. Biografia por Dª Dolores Moncerdá de Maciá», *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*, any IV, núm. 37/38, 30 octubre / 26 novembre 1887.

«Na Maria Josepa Massanés», *La Llumanera de Nova York,* vol. 4, núm. 49, maig 1879, p.1-2.

Biografía de Mª Josepa Massanès i Dalmau escrita per .... en l'acte de col·locar en la Galería der Catalans Il·lustres de la Casa de la Ciutat, el retrat d'aquella celebrada Poetessa, i llegida per D. Francesc Puig i Alfonso, Regidor de Barcelona, en sessió pública celebrada el dia 26 de Juny de l'any 1915. Barcelona, Imp. Casa P. de Caritat, 1915.

TORNAR A L'ÍNDEX

PRÒLEGS

«Fullejant». *Poesíes de Maria Josefa Massanès.* Barcelona, Ilustració Catalana, 1908, p. 5-8.

«Pórtico». Freixas, Narcisa. *Canciones infantiles* 2a sèrie, 4a ed. Barcelona, 1916.

«Endreça». *Obres de Narcisa Freixas. Edició d'homenatge.* Barcelona, Casa Arts Gráfiques, S.A., Successors d'Henrich i Compª, 1928.

SOBRE DOLORS MONSERDÀ (selecció)

A. Memorialisme

Elias, Feliu. *Enric Monserdà, la seva vida i la seva obra*. Barcelona, Casa Provincial de Caritat, 1927.

Massanés, Josepa. «A ma estimada amiga la distingida poetissa D.ª Dolores Monserdá». *Eco de Euterpe*. núm. 216, 24 setembre 1863, p. 147-148.

Matheu, Roser. «Qui va ésser la senyora Monserdà». *Miscellania Barcinonensia*, any VIII, núm. 23, 1969, p. 45-74.

— «L'obra literària i social de la senyora Monserdà (1845-1919)». *Quatre dones catalanes.* Fundació Salvador Vives Casajuana, 1972, p. 9-110.

Pujol de Collado, Josefa. «Retratos a la pluma. Dolores Moncerdá de Maciá», *El Álbum de la Mujer*, any VII, núm. 11, 17 març 1889, p. 82.

B. Entrevistes

A. «El llorer de mossèn Cinto. Parlant amb na Dolors Monserdà i amb Apel·les Mestres» *Renaixement*, núm. 136, any IV, 10 juny 1913, p. 316-317.

«La cuestión del cinematógrafo y la de la moral de la calle», *Cataluña*, any V, núm. 218, 9 desembre 1911, p. 769-774. [Enquesta amb respostes de Dolors Monserdà, Carme Karr *et alii.*]

Jordana, Carlos, «Los vencedores. Dolores Monserdá de Maciá», *El Diluvio*, any XLI, núm. 39, 8 febrer 1917, p. 9-10.

TORNAR A L'ÍNDEX

C. Epistolaris

Esteban i Cerdà, Sofia. «Doña Emilia Pardo Bazán escribe a Doña Dolors Monserdá o la literatura y el feminismo en España a principios de siglo». *Salina*, núm. 4, maig 1989, p. 54-60.

— «Dues cartes de Narcís Oller a Dolors Monserdà». *Quaderns de Vilaniu*, núm. 15, maig 1989, p. 27-37.

— «Escriptors de les comarques tarragonines dins l'epistolari literari de Dolors Monserdà». *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària, v.*Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV , 1990, p. 5-21.

Esteban, Sofia; Mas, M. Carme. «Caterina Albert - Dolors Monserdà: deu anys de relació epistolar», *Actes de les primeres jornades d'estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís Víctor Català*. Barcelona, Ajuntament de l'Escala-Publicacions Abadia de Montserrat, 1992, p. 198-199.

Mas i Morillas, M. Carme. «Josep Pin i Soler - Dolors Monserdà. A propòsit d'una carta». *Actes del Simposi Pin i Soler*. Tarragona. Institut d'Estudis Tarraconenses «Ramon Berenguer IV», 1994, p. 259-261.

Monserdà, Dolors. «Feminisme. Carta oberta á la erudita escriptora donya Josepha Pujol viuda de Collado» *La Renaixensa*, any XXVIII, núm. 7413, 17 abril 1898, p. 2315-2319.

— «Carta oberta a la redacció del setmanari Or y Grana», *Or y Grana*, any I, núm. 1, 6 octubre 1906, p. 3-4.

— «Carta oberta a la Sra. Vda. de D. Enric Prat de La Riba». *Ofrena. Orgue de Nostra Parla* , 2ª època, any I, núm. 1-2, agost/setembre 1917, p. 7.

TORNAR A L'ÍNDEX

D. Estudis (selecció)

Balcells, Albert. *Vuit feministes catalanes entre 1889 i 1976*. Rafael Dalmau, Editor, 2015.

Borrell i Felip, Núria. *Pedagogia social de Dolors Moncerdà de Macià.* Barcelona, Publicacions ICE-UB, 1991.

— «Aportaciones pedagógico-sociales de Dolores Moncerdá y Emilia Pardo Bazán». *Simposio: La mujer, nueva realidad, respuestas nuevas.* Sevilla, 1991, p. 232-245.

Capmany, Maria Aurèlia. *El feminisme a Catalunya.* Barcelona, Nova Terra, El sentit de la història núm. 3, 1973.

Charlon, Anne. *La condició de la dona en la narrativa femenina catalana.* Barcelona, Edicions 62, 1990).

Domènech, Maria. «Na Dolors Monserdà de Macià. Humil homenatge d'amor i devoció». *D'Ací D'Allà*, vol. III, núm. 4, abril 1919, p. 314-316.

Duch i Plana, Montserrat. *El feminisme a Catalunya: Premsa, ideologia i pràctica (1871-1931)*, Tesi de llicenciatura presentada a la Universitat de Barcelona, Delegació de Tarragona, el 3 de juliol de 1981. (Manuscrit inèdit)

Esteban i Cerdà, Sofia. *Dolors Monserdà, els Caputxins de Sarrià, Carme Karr i Feminal.* Valls. La Torratxa, 2019.

Kirkpatrick, Susan. *Women writers and Subjectivity in Spain, 1835-1850.* University of California Press. Berkeley and Los Angeles, California, 1989.

Luna Joana; Macià, Elisenda. «L'associacionisme femení: catolicisme social, catalanisme i lleure». *Més enllà del silenci*, a cura de

TORNAR A L'ÍNDEX

Mary Nash. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona, 1988, p. 227-242.

Manzano Garías, Antonio. «De una década extremeña y romántica 1845-55». *Revista de estudios extremeños,* vol. 25, núm 2, 1969, p. 281-332.

Martinell, Emma, «Dolors Monserdà y la novela finisecular». *Proceeding of the first symposium on Catalonia in Australia. La Trobe University, Melbourne, 27-29 September 1996.* Barcelona, PPU, 1998, p. 77-87.

Mas i Morillas, M. Carme. «Dolors Monserdà: al voltant d'una interpretació». *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària, v.* Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV , 1990, p. 23-37.

— «Dolors Monserdà: la voluntat d'escriure». *Memorials ICD 1993-1996.* Barcelona, Institut Català de la Dona, Generalitat de Catalunya, Dona i Societat , Testimonis 5, 1997, p. 115-128.

— «Dolors Monserdà i la vila d'Argentona». *Dolors Monserdà de Macià i Argentona.* Argentona, L'Aixernador, Efemèrides Argentonines, 2, 1995, p. 11-19.

— «D'Antany i d'Enguany Anotacions sobre un recull inèdit de Dolors Monserdà». *Actes del Col·loqui Yxart i el seu temps*. Tarragona, Diputació de Tarragona, Publicacions, 1995, p.493-525.

— «Dolors Monserdà i la Lliga de Compradores». *El temps sota control*. Tarragona. Diputació de Tarragona, 1997, p. 407-414.

TORNAR A L'ÍNDEX

— *Dolors Monserdà. La voluntat d'escriure*. Arola editors, 2006.

McDonogh, Gary Wray. «Ciudades de mujeres: literatura, poder y situación en Barcelona a principios del siglo XX». *Estudios Geográficos*, any XLIX, núm. 191, abril-juny 1988, p. 189-208.

— *Las buenas familias de Barcelona. Historia social de poder en la era industrial.* Barcelona, Omega, 1989.

Nash, Mary. «Dolors Monserdà novel·lista». *Memorials ICD: 1993-1996.* Generalitat de Catalunya - Institut Català de la Dona, 1997, p. 103-109.

Pàmies, Teresa. «Dolors Monserdà i el feminisme de la seva època». *Memorials ICD: 1993-1996.* Generalitat de Catalunya - Institut Català de la Dona, 1997, p.110-114.

Pessarrodona, Marta. «Autores dins de la literatura catalana». *Nadala 2005. Escriptores de Caterina Albert al nostres dies.* Barcelona, Fundació Lluís Carulla, 2005, p. 13-19.

— «Dolors Monserdà, entre la novel·la i el lliurecanvi (1845-1919)». *Donasses. Protagonistes de la Catalunya moderna.* Edicions Destino, 2006, p.13-21.

— «També hi eren. Caterina Albert i Dolors Monserdà, referents literaris de la Renaixença». *política&prosa*, any II, núm. 13, novembre 2019, p. 24-25.

Pi de Cabanyes, Oriol. «Dolors Monserdà: la dona emprenedora». *Memorials ICD: 1993-1996.* Generalitat de Catalunya - Institut Català de la Dona, 1997, p.129-133.

Pujol, Sara. «Maria Josepa Massanés, 185 anys del seu naixement». *Memorials ICD: 1993-1996.* Generalitat de Catalunya - Institut Català de la Dona, 1997, p. 95-101.

TORNAR A L'ÍNDEX

Real, Neus. «Les narradores catalanes del segle xx: una narrativa per a un nou segle». *Nadala 2005. Escriptores de Caterina Albert al nostres dies.* Barcelona, Fundació Lluís Carulla, 2005, p. 69-81.

Roger, Aitor. «Les Feminals. Dones pioneres en el fons Josep Alemany Borràs: Carme Karr, Lluïsa Vidal, Dolors Monserdà i Carmen de Burgos». *Blanda. Publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes,* núm. 22 , 2019, p. 81-99.

Roig, Montserrat. «La ciutat de Barcelona: una mirada femenina». *Memorial Montserrat Roig. Cicle de conferències del 9 al 23 de novembre 1992.* Barcelona, Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Dona, 1993, p. 11-27.

Yxart, Josep. «Teatre català. Ensaig historich-critich». *Obres Catalanes.* Barcelona, Tip. «L'Avenç»1895, ps. 214-340.

TORNAR A L'ÍNDEX

E. Audiovisuals

Institut Català de les dones. Vídeo homenatge a l'escriptora i periodista feminista, Dolors Monserdà i Vidal (Barcelona, 1845 - 1919), en la commemoració dels 100 anys de la seva mort pel Govern de la Generalitat de Catalunya.

⇒https://youtu.be/oW45aHutrb8

Ateneu Barcelonès. Taula rodona amb Isabel Segura Soriano, historiadora i investigadora, especialitzada en història de les dones, i Montserrat Palau i Vergés, professora de Filologia Catalana (URV). Modera: Susanna Tavera, catedràtica d'Història Contemporània (UB). Presenta: Araceli Bruch Pla, vocal de la Junta Directiva de l'Ateneu. Commemoració dels 100 anys de la mort de Dolors Monserdà i Vidal.

⇒https://youtu.be/TaCo-dPq-WA

Cementiris de Barcelona. Dolors Monserdà va ser enterrada a una sepultura molt especial, obra del reconegut arquitecte Josep Puig i Cadafalch. El vídeo explica tots els detalls d'una obra considerada patrimoni de la ciutat i que ha esdevingut una parada obligada de la ruta històrica i artística del cementiri de Montjuïc.

⇒https://www.youtube.com/watch?v=ZaxGCkcfe9Y

Betevé. La primera escriptora feminista - Va passar aquí. Presentat per Rafa Burgos, periodista i historiador.

⇒https://youtu.be/CWRx6dOaGF0

TORNAR A L'ÍNDEX

Ruta del Modernisme de Barcelona. Xerrada a càrrec de M. Carme Mas, filòloga, i de Marta Pessarrodona, comissària de l'Any Dolors Monserdà.
⇒https://www.youtube.com/watch?v=JmpbYiakTmo&t=758s

Fira modernista BCN 2020. Lluís Bosch, cap de la Ruta del Modernisme de Barcelona entrevista a Marta Pessarrodona, comissària de l'Any Dolors Monserdà amb motiu de la Fira Modernista Virtual de Barcelona.
⇒https://www.youtube.com/watch?v=5lmOYJXZ92s

Ruta del Modernisme de Barcelona Vídeo presentació del poema "L'ametller florit" de Dolors Monserdà de la façana de la Casa Amatller.
⇒https://www.youtube.com/watch?v=-7zTPQ-8ejM&t=60s

Barcelona.cat. Tres veïnes de Sarrià a la història del feminisme català Dorotea de Chopitea, Carme Karr i Dolors Monserdà.
⇒https://www.youtube.com/watch?v=gkYuZ1bGaAY

TORNAR A L'ÍNDEX

E. Bibliografia web

Dolors Monserdà i Vidal. Departament de Presidència.
⇒https://presidencia.gencat.cat/ca/ambits_d_actuacio/commemoracions/commemoracions-2019/detalls/Dolors-Monserda-i-Vidal

Commemoració dels 100 anys de la mort de Dolors Monserdà. Institut Català de les Dones.
⇒http://dones.gencat.cat/ca/ambits/sensibilitzacio/commemoracions/commemoracio-100-anys-mort-dolors-monserda/

Dolors Monserdà 1845-1919. Associació d'Escriptors en llengua catalana.
⇒https://www.escriptors.cat/autors/monserdad

Dolors Monserdà i Vidal. Gran Enciclopèdia catalana.
⇒https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0043470.xml

Dolors Monserdà. Selecció de poesia catalana
⇒https://lletra.uoc.edu/especials/folch/monserda_bio.htm

Dolors Monserdà. Traces UAB.
⇒https://projectetraces.uab.cat/project/dolors-monserda/

Dolors Monserdà i Vidal. Diccionari biogràfic de dones. Xarxa Vives d'Universitats.
⇒http://dbd.vives.org/fitxa_biografies.php?id=180

TORNAR A L'ÍNDEX